

CUMHURİYET DÖNEMİ LİSE TARİH DERS KİTAPLARINDA YUNAN İSYANI¹

Mesut SÜLÜN *
Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ**

Öz: Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924-2022 yılları arasında ortaöğretim kurumlarında okutulan lise tarih ders kitaplarında Yunan İsyanı'nın nasıl ele alındığını tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada Cumhuriyet döneminde ortaöğretimde okutulan 22 tarih ders kitabı incelenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışmasından, veri toplama tekniği olarak doküman incelemesinden ve verilerin analizi ve yorumlanmasında betimsel analizden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler, Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi, Türk Tarih Tezi Dönemi, Hümanist Dönem, Türk-İslâm Sentezi Dönemi ve Yapılandırmacı Eğitim Dönemi olmak üzere beş kategori altında incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen tarih ders kitaplarında, II. Mahmut dönemi olayları içerisinde en geniş olarak anlatılan konunun Yunan İsyanı olduğu tespit edilmiştir. Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nden Yapılandırmacı Eğitim Dönemi'ne kadar incelenen tarih ders kitaplarında Yunan İsyanı'nın, genel olarak bazı şablonlar halinde fazla değişime uğramadan yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bahse konu isyan sırasında gerçekleştirilen Mora katliamına sadece Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nde az da olsa yer verildiği, daha sonraki dönemlerde fazla üzerinde durulmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Yunan İsyanı, Lise, Tarih Ders Kitapları.

GREEK REVOLT IN HIGH SCHOOL HISTORY TEXTBOOKS IN THE REPUBLICAN PERIOD

Abstract: The aim of this study is to determine how the Greek Revolt was handled in high school history textbooks taught in secondary education institutions between 1924 and 2022 after the proclamation of the Republic. For this purpose, 22 history textbooks taught in secondary education during the Republican period were analysed. In the study, case study, which is one of the qualitative research methods, document analysis as a data collection technique and descriptive analysis were used to analyse and interpret the data. The data obtained were analysed under five categories: Turkish History Thesis Preparation Period, Turkish History Thesis Period, Humanist Period, Turkish-Islamic Synthesis Period and Constructivist Education Period. In the history textbooks analysed within the scope of this study, it was determined that the most widely covered topic among the events of the period of Mahmut II was the Greek Revolt. In the history textbooks analysed from the Preparatory Period for the Turkish History Thesis to the Constructivist Education Period, it was determined that the Greek Revolt was generally included in some templates without much change. In addition, it has been observed that the massacre in the Peloponnese, which took place during the said rebellion, was included only in the Preparatory Period for the Turkish History Thesis, and was not emphasised much in the following periods.

Key Words: History Teaching, Greek Revolt, High School, History Textbooks.

Giriş

Tarih ders kitapları, XIX. yüzyıldan itibaren kurulmaya başlanan ulus-devletlerin, kendi ideolojilerini ve devamlılığını sağlamak amacıyla tarih öğretimi içerisinde kullandığı temel araçlardır. Ulus-

¹ Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilen ve 6-8 Eylül 2023 tarihlerinde düzenlenen "9. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu"nda sunulan ve özeti sempozyum özet kitabında basılan sözlü bildirinin tam metin halidir.

*Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekirdağ, Türkiye, soztas@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1742-4200.

**Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye, meb.mesutsulun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7460-8444.

devletler, milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde kurulduklarından eğitim politikalarının temel amacını; milli şüura sahip, ortak bir vatan ve tarih duygusunu içselleştirmiş vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlemiştir. Bu sebeple tarih eğitimi, bu ortaklıklar üzerinden bireyleri ulus-devlet vatandaşı haline getirmeyi amaçlamaktadır².

Türkiye’de de siyasal rejimin imparatorluktan ulus-devlete dönüşmesiyle beraber, yukarıda bahsedilen amaçlar dahilinde tarih eğitimi tasarlanmaya ve tarih ders kitapları yazılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet rejimine uygun ve ulus-devlet paradigması çerçevesinde bir devlet düzenlemeye çalışan, başta Mustafa Kemal Atatürk ve kurucu kadroyu diğer Avrupalı devletlerden daha zor görevler bekliyordu: Anadolu’da kalıcı olmak ve Türk siyasî varlığının devamı için yeni bir vatandaşlık kimlik inşa etmek. Tarih eğitimi, bu görevde kullanılan temel araçlardan birisidir. Ayrıca Avrupalılar tarafından yıllarca Türkler hakkında dile getirilen iftiralara karşı cevap vermek amacıyla kullanılmak istenen tarih eğitimi adeta bir aklanma aracı olarak da kullanılmıştır³. Atatürk’ün, genel olarak eğitimden, özel olarak tarihten beklediği en önemli faydalar, ulus-devleti gerçekleştirmesi ve ortak bir Türk kimliği ve Türk kültürü oluşturmalarıdır⁴. Bütün bu amaçları gerçekleştirebilmek için de tarih ders kitapları dikkatlice ele alınmıştır.

Milliyetçilik isyanları, II. Mahmut döneminde devleti en çok uğraştıran sorunlardan biridir. Bu bağlamda, Sırp İsyanı’nın Osmanlı Devleti’nde milliyetçilik sâikiyle çıkan ilk isyan olması; Yunan İsyanı’nın da bu sâik ile başlaması ve sonunda başarıya ulaşması, Yunanların bu anlamda Osmanlı Devleti’nden ayrılan ilk millet olması konunun önemini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında da konuya, bu öneminden dolayı geniş yer ayrılmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen tarih ders kitaplarında Milliyetçilik isyanları, II. Mahmut döneminin yer aldığı bölümde hacim olarak en geniş yeri kapladığı tespit edilmiştir. Cumhuriyet’in başından itibaren günümüze kadar da bu durum devam etmiştir. Cumhuriyet’i ilân eden kadronun Osmanlı Devleti’nin dağılmasında Milliyetçilik isyanlarının payının büyük olduğunu ve bu isyanların yıkıcı etkilerini bilmeleri ve yeni Türk devletinin bu yıkıcılığa maruz kalmasını istememeleri bu durumun nedeni olarak görülebilir.

Tarih ders kitaplarının, dönemin iktidarının, siyasî görüşleri ve eğitim politikaları çerçevesinde yazılmalarından dolayı, zaman içerisinde içeriğinde değişimler olmuştur. Bu araştırmanın temel amacı, Cumhuriyet’in ilanından sonra 1924-2022 yılları arasında ortaöğretim kurumlarında okutulan lise tarih ders kitaplarında Yunan İsyanı’nın nasıl ele alındığını tespit etmektir. Bu çalışmada Türk Tarih Tezi’ne Hazırlık Dönemi, Türk Tarih Tezi Dönemi, Hümanist Dönem, Türk-İslâm Sentezi Dönemi ve Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı Dönemi kategorileri kullanılmıştır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

1924-2022 yılları arasında okutulan lise tarih ders kitaplarında, Yunan İsyanı’nın nasıl ele alındığının incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma”⁵ olarak tanımlanabilir.

1.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar lisede okutulan tarih ders kitaplarıdır. Örneklem yöntemi olarak tabakalı örneklem kullanılmıştır⁶. Buna göre, çalışmanın örnekleme, 1924

² Akif Pamuk, Kimlik ve Tarih Kimliğinin İnşasında Tarihin Kullanımı, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2019, s. 18.

³ İsmail Hakkı Demircioğlu ve Ebru Demircioğlu, Türkiye’de Tarih Eğitimi Araştırmaları El Kitabı, Ankara 2017, s. V.

⁴ Sezai Öztaş, “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.2, s.104.

⁵ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 39.

⁶ Şener Büyüköztürk, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel, Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi, Ankara 2020, s. 89.

yılından 2022 yılına kadar her on yılda bir, en az bir kitap olacak şekilde, lisede okutulmuş 22 tarih ders kitabıdır.

Tablo 1. İncelenen Lise Tarih Ders Kitapları

Kitap Adı	Yazar Adı	Yılı	Yayınevi	Yayın Yeri
Muhtasar Türkiye Tarihi	Ahmed Refik	1340 (1924)	Kütübhane-i Hilmi	İstanbul
Asr-1 Hazır Tarihi	Ali Reşad	1926	Milli Matbaa	İstanbul
Türkiye Tarihi	Hamit ve Muhsin	1930	Devlet Matbaası	İstanbul
Tarih III	Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti	1931	Devlet Matbaası	İstanbul
Yeni ve Yakın Çağlar	Arif Müfid Mansel, Cavid Baysun ve Enver Ziya Karal	1942	Maârif Vekâleti	İstanbul
Tarih III-Yeni ve Yakın Çağlar	Enver Koray	1951	İnkılap Kitabevi	İstanbul
Tarih III- Yeni ve Yakın Çağlar	Bedriye Atsız ve Hilmi Oran	1956	İnkılap Kitabevi	İstanbul
Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi	Enver Ziya Karal	1957	Maarif Basımevi	İstanbul
Tarih Lise III	Emin Oktay	1964	Tan Matbaası	İstanbul
Tarih Lise III	Emin Oktay	1973	Atlas Yayınevi	İstanbul
Tarih Lise III	Yılmaz Öztuna	1976	Devlet Kitapları	İstanbul
Tarih Lise III	Niyazi Akşit	1981	Remzi Kitabevi	İstanbul
Tarih Lise III	Veli Şirin	1986	Gendaş A.Ş	İstanbul
Tarih III	Ahmet Mumcu	1990	İnkılâp Kitabevi	İstanbul
Tarih Lise III	Hakkı Dursun Yıldız, Coşkun Alptekin, İlhan Şahin ve İdris Bostan	1990	Servet Yayın-Dağıtım	İstanbul
Tarih III	İsmet Miroğlu ve Yusuf Halaçoğlu	1991	Altın Kitaplar Yayınevi	İstanbul
Osmanlı Tarihi I-II	Altan Deliorman	1995-1999	Bayrak Basın-Yayın-Dağıtım	İstanbul
Osmanlı Tarihi I-II	Kemal Kara	1999	Önde Yayıncılık	İstanbul
Tarih 2	Ahmet Güneş ve Süleyman Özbek	2004	Tutibay Yayınları	İstanbul
Tarih 10	Vicdan Turan, İlhan Genç, Mehmet Çelik, Celal Genç ve Şenol Türedi	2014	Devlet Kitapları	Ankara
Tarih 10	Sami Tüysüz	2016	Tuna Matbaacılık	Ankara
Tarih 11	Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapor, Özgür Bağcı, Ferhat Bildik, Kazım Şahin, Leyla Şafak, Murat Ardiç, YILDIZ Süleyman Yıldız ve Yasemin Ardiç	2022	Devlet Kitapları	Ankara

Tablo 2. İncelenen Lise Tarih Ders Kitaplarının Tarih Anlayışları Dönemlerine Göre Sınıflandırılması

Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi (TTTH) (1922-1931)	Ahmed Refik -Muhtasar Türkiye Tarihi Ali Reşad- Asr-ı Hazır Tarihi Hamit ve Muhsin-Türkiye Tarihi
Türk Tarih Tezi Dönemi (TTT) (1931-1942)	Türk Tarih Tetkik Cemiyeti-Tarih III
Hümanist Dönem (HD)(1942-1976;1978-1983)	Arif Müfid Mansel, Cavid Baysun ve Enver Ziya Karal-Yeni ve Yakın Çağlar Enver Koray-Tarih III Bedriye Atsız ve Hilmi Oran-Tarih III Enver Ziya Karal-Yeni ve Yakın Çağlar Emin Oktay-Tarih Lise III Emin Oktay-Tarih Lise III Niyazi Akşit-Tarih Lise III (İkinci Dönem)
Türk-İslâm Sentezi Dönemi (TİS) (1976-1978;1983-2007)	Yılmaz Öztuna- Tarih III (Birinci Dönem) Veli Şirin-Tarih Lise III Ahmet Mumcu-Tarih III Hakkı Dursun Yıldız, Coşkun Alptekin, İlhan Şahin ve İdris Bostan-Tarih Lise III İsmet Miroğlu ve Yusuf Halaçoğlu-Tarih III Altan Deliorman-Osmanlı Tarihi I-II Kemal Kara-Osmanlı Tarihi I-II Ahmet Güneş ve Süleyman Özbek-Tarih 2
Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı Dönemi (YEAD) (2007-Günümüze Kadar)	Vicdan Turan, İlhan Genç, Mehmet Çelik, Celal Genç ve Şenol Türedi-Tarih 10 Samih Tüysüz-Tarih 10 Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Özgür Bağcı, Ferhat Bildik, Kazım Şahin, Leyla Şafak, Murat Ardic, YILDIZ Süleyman Yıldız ve Yasemin Ardic -Tarih 11

1.3. Verilerin Toplanması

Cumhuriyet dönemi lise tarih ders kitaplarında, Yunan İsyanı'nın nasıl ele alındığının incelendiği bu araştırmada, veri toplama tekniği olarak, “*doküman incelemesi*” kullanılmıştır. Bu yöntem, “*araştırması planlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini*”⁷ içermektedir. Gözlem ve görüşme tekniklerinin kullanılmasının elverişli olmadığı ders kitapları araştırmalarında, doküman incelemesinin tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılması da yeterli olabilmektedir. Bu yöntemin aşamaları şu şekildedir: Dokümanlara ulaşma, orjinallliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma⁸.

1.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde, “*betimsel analiz*”den yararlanılmıştır. Betimsel analizde hedef, elde edilen bulguları, “*düzenlenmiş ve yorumlanmış*” bir şekilde ortaya koymaktır. Sonrasında

⁷ Yıldırım ve Şimşek, a.g.e., s. 187.

⁸ Yıldırım ve Şimşek, a.g.e., s. 193.

bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri ortaya konmaya çalışılır ve birtakım sonuçlara ulaşılır.⁹

2. Bulgular ve Yorum

2.1. Cumhuriyet Dönemi Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

2.1.1 Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nde Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nde Ahmed Refik'in *Muhtasar Türkiye Tarihi*'nde, milliyetçilik düşüncesiyle isyan eden ilk Balkan milletinin, incelenen diğer tarih ders kitaplarının aksine, Sırlar değil Rumlar olduğu ifade edilmiştir. Bu kitapta Yunan İsyanı, “*Yunan İhtilali ve Birinci Devir*” ve “*Yunan İhtilali, İkinci Devir*” olmak üzere iki yan başlık altında anlatılmıştır.

“*Yunan İhtilali ve Birinci Devir*” yan başlığında, ilk olarak, Yunanistan'da yaşayan Rumların, eski Yunanlılarla ırken hiçbir münasebetlerinin olmadığı, bunların İslavlarla Arnavutların ihtilatından meydana geldikleri belirtilmiştir¹⁰. Yazarın, bu görüşü ileri sürmesinin sebebi Avrupalıların, bugün hâlâ inandıkları gibi, günümüzde Yunanistan'da yaşayan insanların, Antik dönemde Yunanistan'da yaşayan insanlarla aynı kökten geldikleri tezinin yanlış olduğunu ortaya koymak olabilir. Çünkü Avrupa kamuoyu, Yunanlar isyana başladıklarında devletlerinin yöneticilerine Batı medeniyetinin temeli olarak gördükleri Yunanlara yardım edilmesi yönünde baskı yapmışlar ve bu durum Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşmasının en önemli sebebi olmuştur.

Rumların, özellikle de İstanbul'da yaşayanlarının, Türkiye'den büyük müsaadeler gördükleri; dinlerinde, dillerinde, geleneklerinde serbest bırakıldıkları ve askerlik görevinden de muaf tutulduklarından dolayı var kuvvetlerini ticarete ve sanayiye verdikleri vurgulanmıştır. Rumların varlığının Türk unsurunun zararına mevcudiyetlerini devam ettirdikleri, ülkedeki ticareti ele geçirdikleri öne sürüldükten sonra Türklerin, isteseler Rumları Türkleştirebilecekleri fakat bunu hiçbir zaman düşünmedikleri ifade edilerek Türklerin hoşgörü siyaseti sayesinde Rum ya da Yunan milletinin varlığını devam ettirebildiği düşüncesi verilmek istenmiştir. Fakat Türkler bu kadar hoşgörülü iken Rumların bu durumdan kendi menfaatleri doğrultusunda yararlandıkları, Türkiye'nin zararına hareket ettikleri, deniz ticaretini ellerine alarak zenginleştikleri, Fener'de yaşayan Fenerli Rumların ise adeta bir zadegan sınıfı oluşturdukları ve divan tercümanlığında daima onların kullanıldıkları ifade edilmiştir¹¹. Rumların, yukarıda bahsedilen faaliyetler sayesinde, Türkiye'de kazandıkları para ile eski Yunanlılığı ihyâya çabaladıkları, Bizans'ı sahiplendikleri; Türkiye'yi yıkmaya çalıştıkları ve Türkleri mahvetmek için uğraştıkları iddia edilmiştir. Türkiye, ne zaman Rusya ve Avusturya ile savaş yapsa düşman tarafına hizmet etmekten geri durmadıkları ifade edilmiştir. Yazar, bu durumun sebebi olarak, şu etkenleri sıralamıştır: Bu hale sebebiyet veren, hep Türkiye'de milliyet hissinin bulunmaması, padişahların zalimane istibdadı, halkın cehâleti, maârifin noksanlığı idi¹².

Türklerin düşman ile mücadele ederken Rumların daha fazla ümitlendikleri ve bu ümitle Yunan Muhibleri Cemaati isminde bir örgüt oluşturdukları belirtilmiştir. Bu örgütün görevi; Rum vatanperverlerini toplamak, para cemetmek, silah dağıtmak, Türklere karşı isyan için ne lazımsa hazırlamak olarak sıralanmıştır. Örgütün, sonunda istediğinin olduğu, beş sene zarfında seksen bin üyeye ulaştığı ve bu esnada Osmanlı Devleti'nin iç karışıklıklarının onların yardımına yettiği ifade edilmiştir¹³.

Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı isyan ettiği, Rumlardan yardım istediği, bunun üzerine 1821 yılında Bütün Mora, Teselya ve Adalardaki Rumların Türklere karşı silaha sarıldığı ve bu şekilde Yunan İsyanı'nın başladığı aktarılmıştır. İsyanın altı yıl sürdüğü, bütün

⁹ Yıldırım ve Şimşek, a.g.e., s. 224.

¹⁰ Ahmed Refik, *Muhtasar Türkiye Tarihi*, Kütüphane-i Hilmi, İstanbul 1924, s. 96.

¹¹ Ahmed Refik, a.g.e., s. 96.

¹² Ahmed Refik, a.g.e., s. 96.

¹³ Ahmed Refik, a.g.e., s. 96-97.

Rumların ayaklandığı ve Türklerle Rumların mücadelesinin çok kanlı gerçekleştiği vurgulanmıştır. Bu kitapta, incelenen diğer tarih ders kitaplarında pek fazla üzerinde durulmayan, Yunan İsyanı esnasında yaşanan Tropolice katliamından söz edilmiştir. Buna göre, Rumların Tropolice'yi ele geçirdikten sonra, on iki bin Türkü kılıçtan geçirdikleri, Türklerin de bu katliama karşılığını Sakız vakasıyla verdiği ifade edilmiştir. Eğitimsiz ve düzensiz Yeniçerilerin bu iç isyanı dahi bastıramadığı, sonunda Mısır'daki eğitilmiş bir orduya sahip Mehmet Ali Paşa'dan yardım istendiği; Mehmet Ali Paşa'nın, oğlu İbrahim Paşa'yı göndererek Mora İhtilali'ni bastıracağı ve Rumların işgal ettikleri yerlerin hepsinin geri alındığı aktarılmıştır. Böylece 1827 yılında Yunan İhtilali'nin birinci devresinin sona erdiği belirtilmiştir¹⁴.

“Yunan İhtilali, İkinci Devir” yan başlığında, Yunan İsyanı'nın bastırılmış gibi gözükse de, alttan alta devam ettiği, 1827 yılında bu defa isyanın ikinci devrine geçildiği vurgulanmıştır. Bu devrin de iki yıl sürdüğü vurgulandıktan sonra bu isyanda bütün Avrupalıların Rumlardan yana tutum takındığı, okullarda eğitim gören Avrupalı gençlerin edebiyat derslerinde Yunan edebiyatı okuyarak Yunanlılara karşı meclûbiyet duydukları ifade edilmiştir. Bu tutkunluk nedeniyle, Avrupalıların, eski Yunanlılarla alâkadar olmayan Rumları himâye ettiği ve gereğinden fazla hissiyata kapıldıkları ifade edilmiştir. Ahmed Refik, isyanın çıkmasında Rumları ve Avrupalıları suçladıktan sonra Osmanlı Devleti'ne de idaresinin zayıflığı ve kurduğu baskı rejiminden dolayı suçlamalar yöneltmiştir¹⁵.

Yunan İsyanı'nın ikinci devresi başladıktan sonra Avrupa'nın her yerinde Yunanlar için yardım toplandığı, dönemin büyük devletlerinin isyana müdahil oldukları; Rusya, Fransa ve İngiltere'nin katılımıyla Londra Antlaşması'nı imzaladıkları ve bu antlaşma ile Sırlara Bükreş Antlaşması ile sağlanan ayrıcalıklar gibi, Yunanlara da bu antlaşma ile ayrıcalık istedikleri aktarılmıştır. Bu devletlerin sözü edilen ayrıcalığı Osmanlı Devleti'nden alabilmek için donanmalarını yollayarak Navarin'de Türk donanmasını aniden ateşe tuttukları, hiçbir dakika zulümden geri durmadıkları ve haksız yere altı bin Türk'ü katlettikleri vurgulanmıştır. Türkiye'nin Navarin'de yaşanan olaylar nedeniyle, bu devletlerden tazminat istediği fakat bu devletlerin bu isteği kabul etmedikleri gibi, Rusya'nın Türkiye'ye savaş ilan ettiği; bir yıldan fazla süren savaş sonunda hicri 1240 tarihinde Rusya ile Edirne Antlaşması'nın imzalandığı ifade edilmiştir. Bu antlaşma ile Yunanistan meselesi sonuca bağlandığı, Arta Körfezi ile Golos beynindeki hududun aşağısı, civar adalarla beraber ayrıldığı ve burada bağımsız bir Yunan Krallığı teşkil edildiği belirtilmiştir¹⁶.

Ali Reşad'ın *Asrı Hazır Tarihi*'nde, “Rum İsyancıları” yan başlığında, Rumların isyan girişimlerinin yeni olmadığı, Rusya'nın, eskiden beri Rumları, teşvik ve tahrik ederek devlet-i metbûaları aleyhine isyan ettirmeye, Mora'da müstakil bir Rum hükümeti teşkil ettirmeye çalıştığı vurgulanmıştır. Hatta Kaynarca Antlaşması ile sona eren, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında, Mora'daki Rumların isyana kalkıştıkları, fakat çok çabuk tedib olunduklarına değinilmiştir. XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin birçok yerinde isyan çıktığı halde, Tepedelenli Ali Paşa'nın Rumlar üzerinde baskısı nedeniyle isyan edemedikleri fakat daha önce izah edildiği üzere Ali Paşa baskısı ortadan kalkınca Rumların isyana başladıkları ve bu şekilde başlayan Rum İsyanı'nın 1821 Şubat-1829 Eylül arası dokuz yıl devam ettiği belirtilmiştir. Ardından Rum İsyanı'nın kronolojisi ana hatlarıyla şu şekilde verilmiştir: Eteryâ denilen bir gizli cemiyetin hazırladığı bu isyana Mora, Eski Yunanistan ve adalardaki bütün Rumlar iştirak etmesi ve nihayet Rusya, Fransa ve İngiltere'nin müdahaleleri, Navarin Muharebesi [20 Teşrinivevvel 1827], bir Türk-Rus harbi [1828-1829] ve Edirne Muahednamesi [14 Eylül 1829] ile Yunanistan müstakil bir devlet olması¹⁷.

Rum İsyanı'nın kronolojisi verildikten sonra, “Rumların Ahvalı” yan başlığında, Rumların ticaret ile zengin oldukları ve eğitim bakımından da diğer Osmanlı tebaasından ileride oldukları, Avrupa'daki iç savaşlar esnasında Rum gemicilerinin Osmanlı bayrağı altında tarafsız bir şekilde denizlerde seyahat ettikleri ve bu sâyede bütün Akdeniz ticaretini ele geçirdikleri ifade edilmiştir. Marsilya, Trieste,

¹⁴ Ahmed Refik, a.g.e., s. 97.

¹⁵ Ahmed Refik, a.g.e., s. 99-100.

¹⁶ Ahmed Refik, a.g.e., s. 100.

¹⁷ Ali Reşad, *Asrı Hazır Tarihi*, Milli Matbaa, İstanbul 1926, s. 135-136.

Odesa gibi büyük şehirlerde yaşayan Rumlar'ın bu ticaret sâyesinde zenginleştikleri, eski Yunanistan'da birçok okul açtıkları, eğitim gören Rumlar'ın istiklâl sevdasına kapıldıkları ve Rusya'dan yardım gördükçe isyandan çekinmedikleri vurgulanmıştır¹⁸.

Mora Yarımadası halkının tamamının Hristiyan olmasından dolayı her nâhiyenin kendi kendini idare ettiği, emlâk zengini Mora Valisinin kaldığı yer olan Trablîçe (Tropoliçe) kasabasında toplanan meclise vekil gönderdiği bilgisi verilmiştir. Rumların, dağlık yerlerde oturan, köylerde silahlanmış çeteler halinde gezdikleri ve korunaklı kalelerde oturduklarına değinilmiştir. Orta Yunanistan dağlarında palikaryaların, bir nevi milis askeri oluşturdukları, bu milis güçlerin parçalara ayrılarak dağlarda dolaştıkları; Osmanlı yönetimine karşı olan Rumların dağlara kaçtıkları, zengin Müslümanları yakalayarak idam ettikleri, onları soydukları ve kalafat denilen bu eşkıyalara, Yunan halkının millî kahraman nazarıyla baktıkları vurgulanmıştır. Daha sonra Rumlar'ın yaşadığı adalardaki gemi sayısının artırıldığı, gemilerine top koyduktan sonra Cezayir korsanlarıyla dahi savaş edecek düzeye geldikleri ve Tepedelenli Ali Paşa'nın gücü kalmayınca Epir, Teselya ve Mora Hristiyanlarının 1821 yılında isyan ettikleri aktarılmıştır¹⁹.

“*Eterya ve Eflak İsyanı*” yan başlığında, Mora'da isyan başladığı sırada Eflak'ta da bir isyanın meydana geldiği, Odesa'da yaşayan bazı gençlerin ve tüccarların Rusya'nın Hâriciye Nezâreti müsteşarlığında bulunan ve aslen Rum olan Kapudesterya'nın yardımıyla Rumları isyana hazırlamak için Eterya adında gizli bir cemiyet oluşturdukları belirtilmiştir. Ulah voyvodası olup Rusya'ya iltica eden İpsilanti'nin iki oğlunun bu cemiyetin üyesi oldukları, Rus çarının bu cemiyeti himâye ettiği hatta Aleksandr İpsilanti'yi yaveri olarak atadığı ve bütün bunların ardından Eterya Cemiyeti üyelerinin Rusya'nın yardımını alacaklarına dair ümitlendikleri ifade edilmiştir. İsyan hazırlıklarının tamamlandığına inanan Aleksandr İpsilanti'nin 700 süvârî ile birlikte Eflak'a girdiği, Romanya köylülerinin isyan halinde olmalarına rağmen Rum İsyanı'na katılmaktan çekindikleri, İbrail, Yorgi gibi Tuna sahilinde bulunan kalelere yardım gönderildiği ve bu sebeple Aleksandr İpsilanti'nin hiçbir şey yapamadığı ifade edilmiştir. Çarın dahi bu isyanı düzenleyenin yaveri olmasından dolayı kızarak, İpsilantinin hareketini takbih ettiği ve bu sebeple İpsilanti'nin Avusturya'ya kaçmaya mecbur kaldığı vurgulanmıştır²⁰.

“*Mora İsyanı*” yan başlığında, Mora asilerinin Kolokotronis isminde bir kalafatın liderliğinde vilayet merkezi olan Trapoliçe kasabasını kuşattıkları, Avrupa'nın her yerinden özellikle de Fransa ve İngiltere'den yardım için gönüllüler geldiği, asilerin kaledekilere teslim olmayı teklif ettikleri aktarılmıştır. Fakat asilerin, kaleden Arnavut silahlı askerlerin çıkmalarından sonra aniden şehre girerek bütün Müslümanları vahşiyane itlaf ve mallarını yağma ettikleri, Rum gemicilerin Müslüman gemicilere hatta Osmanlı Devleti'nin savaş gemilerine saldırmaya başladıkları ifade edilmiştir²¹.

Yunan İsyanı'nın bu şekilde gelişmesinden sonra Epidovros şehrinde asilerin temsilcilerinden oluşan bir mecliste, Yunanistan'ın bağımsızlığını temsil eden bir senato ile beş üyeli bir meclisten oluşan bir hükümet kurulduğu, Avrupa'da eğitim gören Mavro Koradati isminde birini hükümet başkanı seçildiği bilgisi verilmiştir. Bu esnada İstanbul patriği ile üç piskoposun isyana karıştıkları gerekçesiyle asılarak idam edildikleri dile getirilmiştir²².

“*Asilere Tedbirler*” yan başlığında, Eterya Cemiyeti'nin başlattığı isyanın Mora'dan başka adalara ve Rumların yaşadığı diğer yerlere de sıçradığı için sahillere muhafızlar gönderildiği; Anapoli'nin 25.000 askerle kuşatıldığı, bu şehir ele geçirildikten sonra Kara Trablîçe'nin geri alınması için asker sevkine başlandığı aktarılmıştır. Bu esnada yedi bin kadar Arnavut askerinin, mütedâhil ulûfelerini istedikleri fakat bu ödemenin yapılabilmesine imkân olmadığını anlayınca, birdenbire orduyu terk ettikleri ve bu durumun diğer askerleri şaşırttığı vurgulanmıştır. Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının çok eksik olduğu, Mora Hristiyanlarının isyan halinde; dağlarda, derelerde, ormanlarda fırsat bekledikleri, ordunun

¹⁸ Ali Reşad, a.g.e., s. 136.

¹⁹ Ali Reşad, a.g.e., s. 136.

²⁰ Ali Reşad, a.g.e., s. 137.

²¹ Ali Reşad, a.g.e., s. 137.

²² Ali Reşad, a.g.e., s. 137-138.

ihtiyaçlarını karşılayacak ulaşım yollarının da asiler tarafından engellenmesiyle Trablıçeye gidilmek şöyle dursun Anapolide ikamete dahi imkân olamadığından Gördös'e dönüldüğü ve Anapoli'nin açlıktan asilere teslim olduğu belirtilmiştir²³.

“*Rumların Muvaffakiyetleri*” yan başlığında, isyanı bastırmak için gönderilen Yeniçerilerin, subaydan yoksun olan askerlerin, Yenişehirden ileriye gidemediklerinden Avrupa'nın her tarafından kendilerine yardım edilen Rumların, Mora Yarımadası'nı tamamen ele geçirdikleri ve dışarıdan saldırılar ile Atina'yı ele geçirdikleri belirtilmiştir. Rum asilerin, Sakız adasına bir iki bin kişi göndererek ada halkını isyan ettirdikleri; Sakız kalesini kuşattıkları, kaledeki Osmanlı askerlerinin kaleyi kırk gün kadar savunduğu; sonunda Osmanlı donanmasının yardıma yetiştiği ifade edilmiştir. Adaya çıkarılan Osmanlı askerlerinin asileri tamamıyla dağıttığı, köylerin yağma edildiği ve ancak bu yağmaların Rumların Müslümanlara yaptıkları zulümlere, vahşetlere nisbetle hiçbir şey olmadığı değerlendirilmesi yapılmıştır²⁴.

“*Avrupalıların Maharetleri*” yan başlığında, Sakız Adası'ndaki olayların bütün Avrupa kamuoyunu Türklerin aleyhine çevirdiği, Avrupa'da Yunan asilerine yardım toplamak için cemiyetler oluşturulduğu; Avrupa'da her grubun, Yunanlara yardım etmek için para topladığı dile getirilerek şu ifadelere yer verilmiştir:

“Hürriyet taraftarları inkılâpverer, krallık taraftarları Hristiyan olmak saffetiyle Yunanlılara iltizam ettikleri gibi edebiyat müntesibleri eski Yunan edebiyatının, romancılarda kalefetlerin, palikaryaların garip sergüzeşterleri hatırı için Yunanlıları seviyorlardı. Avrupa'dan asilere muâvenet için pek çok gönüllü, mühimmat, melbusa, para gönderildi. Hatta İngiltere bankaları Yunan hükümet-i isyanına evvel yirmi milyon, sonra elli milyon Frank ikraz ettiler.”²⁵.

“*İbrahim Paşa'nın Mora'yı İzamı*” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırmakta zorlanması üzerine sonunda, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya başvurarak Mora asilerinin cezalandırması görevini kendisine havâle ettiği; Paşanın, daha önce de Girit ve Kıbrıs asilerini cezalandırmak için görevlendirilmiş ve bu görevi başardıktan sonra Girit'in valiliği verildiği aktarılmıştır. Bu defa, Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'ya Mora valiliği verilmiş, bunun üzerine İbrahim Paşa, 1824 yılında, Mısır İskenderiye'den, 54 harp gemisinden, 12.000 asker ile 150 toptan, birkaç yüz ticaret gemisinden oluşan bir donanma ile Mora'ya doğru yola çıktığı belirtilmiştir²⁶.

“*Muvaffakiyet*” yan başlığında, İbrahim Paşa'nın, Modon'a asker çıkardıktan sonra önemli bir yer olan Navarin'in, berren ve cebren bir ay kuşatmadan sonra ele geçirdiği, daha sonra Trapoloçe'yi aldıktan sonra Anapoli'ye çok yaklaştığı; diğer yandan Rumeli seraskerliğine atanan Reşid Paşa'nın Teselya'yı aldıktan sonra Misolonya'yı ele geçirdiği bilgisi verilmiştir. Bu şehirde, İngiliz şair- i meşhuru Bayron'un öldüğü; Rum asilerinin ve destekçilerinin Misolonya savunmasının, Avrupa efkârumümiyesinde büyük bir muhabbet kazandığı fakat sonunda Türklerin Atina'yı ele geçirdikleri ve Yunan hükümetinin hiçbir ümidinin kalmadığı ifade edilmiştir²⁷.

“*Avrupa Ülkelerinin Müdâhalesi*” yan başlığında, bütün bu gelişmeler karşısında Avrupa hükümetlerinin isyanın Osmanlı Devleti tarafından bastırılmak üzere iken duruma müdâhale etmeye karar verdikleri, İngiltere Dışişleri Bakanı Canning'in Yunan hükümetini resmen tanıdığı; bu durumdan cesâret alan Yunanların, İngiltere'nin himâyesini talep ve kendilerine bir kral tâyin etmesini istihham ettikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, Rus çarı Aleksandr'ın asileri Osmanlı idaresi altında bırakmamak için İngiltere ile müzâkereye giriştiği fakat Yunan İsyanı hakkında iki devletin anlaşamadığı; bu sırada, Rusya'da çar değişimi olduğu ve Aleksandr'ın yerine I. Nikola'nın geçtiği belirtilmiştir²⁸.

²³ Ali Reşad, a.g.e., s. 138.

²⁴ Ali Reşad, a.g.e., s. 138-139.

²⁵ Ali Reşad, a.g.e., s. 139.

²⁶ Ali Reşad, a.g.e., s. 139.

²⁷ Ali Reşad, a.g.e., s. 140.

²⁸ Ali Reşad, a.g.e., s. 140.

Yeni çarın, Türkiye'ye ilân-ı harbe mütahayyil görüldüğü fakat İngiltere'nin Osmanlı'ya savaş açmak istememesinden ötürü Rusya ile İngiltere'nin sözleşme imzaladığı; bu sözleşmeye de, Yunanistan'ın vergi verir bir prenslik haline gelmesi için Türkiye'nin tazyik edilmesi kararının alındığı belirtilmiştir. Bu sözleşmeye, daha sonra Fransa'nın da dâhil olduğu, bunun üzerine üç devlet arasında 1828 Temmuz ayında Londra Antlaşması'nın imzalandığı; bu antlaşmaya göre, bu üç devletin, kan dökülmesine mâni olmak istediklerini ilân ve asiler ile Türkiye arasında arabuluculuk yapma isteklerini taraflara ilettikleri belirtilmiştir. Ayrıca, bu ülkelerin İstanbul'daki elçilerinin Osmanlı Devleti'nden, asiler ile mütâreke imzalamasını istedikleri fakat Osmanlı Devleti'nin bu isteği geri çevirdiği aktarılmıştır²⁹.

“*Navarin Baskını*” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin yukarıda bahsedilen konu hakkında, büyük devletlerin isteğini geri çevirmesi üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Mora'ya bir donanma gönderdikleri; o esnada Türk donanmasının Mısır donanması ile Navarin'de buldukları ve İngiliz donanması amiralinin Osmanlı Devleti'ni Türk gemilerinin Navarin Limanı'ndan çıkarılması için uyardığı ifade edilmiştir. Bu uyarıya Türk kaptanlarının cevap-ı red vermeleri üzerine meydana gelen savaşta İbrahim Paşa'nın bütün gemilerinin içindekilerle beraber battığı; bu haberin Avrupa'daki Yunan muhiblerinin meserretine mücbib olduğu ve Osmanlı Devleti'nin, Türkiye'ye resmen savaş ilân edilmeden, bu olaya neden olan üç devletten savaş tazminatı istediği belirtilmiştir. Bu isteğe ret cevabı veren üç devletin ayrıca İstanbul'daki elçilerinin de ülkelerine geri döndükleri, Osmanlı Devleti ile İngiltere ve Fransa'nın savaş yapmak istemedikleri sadece Rusya'nın 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş ilân ettiği vurgulanmıştır³⁰.

“*Rusya Seferi*” yan başlığında, Rusya'nın savaş ilânı sonrasında, 1828 Mayıs ayında Prut Nehri'ni geçtiği bilgisi verildikten sonra Osmanlı Devleti'nin o dönem ki durumu hakkında şu yorum yapılmıştır: “Türkiye Rusya ile harp edebilecek bir halde değildi. Donanması Navarinde mahvolmuş, pek az zaman evvel ilga edilen Yeniçerilerin yerine kaim olan talimli askerin yetiştirilmesine henüz başlanmamıştı.” Avrupa devletlerinde Osmanlı Devleti'nin bu durumuna ve malî ve askerî tevfiği nazar-ı dikkate alınarak, Osmanlı Devleti'nin hemen yenileceği görüşünün hâkim olduğu fakat gerçekte böyle olmadığı vurgulanmıştır³¹. Bu bağlamda, Osmanlı ordusunun savaş başladıktan sonra kendisinden beklenmeyecek şekilde iyi savaştığı, Rusların her ne kadar Anadolu tarafında Anape, Poti, Kars, Ahıl Kelek, Ahsehe, Ardahan kalelerini ele geçirdiyse de Rumeli tarafında hiçbir önemli başarısı olmadığı ve 1828 senesi vekay- i harbiyesinin Türkiye için oldukça başarılı geçtiği ifade edilmiştir³².

Osmanlı-Rus Savaşı'nın 1829 senesinde de devam ettiği, Rusların Anadolu tarafında Erzurum'a kadar gelerek burasını işgal ettikleri; Yunanların bu esnada Teselya ve Yanya tarafına saldırdıkları ve sonunda, Rus generali Diebitch kumandası altındaki Rus ordusunun büyük bir cüret ile Balkanları geçerek Edirne'ye girdiği belirtilmiştir. Artık Rus ordusunun ileri karakollarının 1829 Ağustos ayında İstanbul'a birkaç fersah kadar yakın olduğu vurgulanmıştır. Burada İstanbul'a çok yaklaşan ve ülkesinden çok uzaklaşan Rus generalinin konumunun kendileri açısından çok tehlikeli olduğu ve emrinde sadece iki bin kişi olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu esnada, İşkodra Valisi Mustafa Paşa'nın, hızlı bir şekilde Filibe'ye gelmekte olduğu ve Rus ordusuna yandan saldırı yapabilecek bir konum almak üzere olduğu belirtilmiştir. Ali Reşad, bu bilgileri vererek savaşın gidişatının Osmanlı Devleti lehine geliştiğinin üzerinde durmuş fakat İstanbul'da, padişahın ve devlet adamlarının aksi bir psikolojide olduklarını şu şekilde ifade ederek, onları eleştirmiştir: “Fakat İstanbul'da İkinci Sultan Mahmud ile ricâl-i devlet Rusların pâyitahta yaklaşmalarını haber alınca son derece telaş ederek şaşırıldılar: hemen musalahaya razı oldular. Bu telâşın neticesi olmak üzere Edirne Muâhedenâmesi akd edildi [1829 4 Eylül].”³³.

²⁹ Ali Reşad, a.g.e., s. 140-141.

³⁰ Ali Reşad, a.g.e., s. 141.

³¹ Ali Reşad, a.g.e., s. 141.

³² Ali Reşad, a.g.e., s. 142.

³³ Ali Reşad, a.g.e., s. 142.

“*Edirne Muâhedenâmesi*” yan başlığında, Osmanlı Devleti’nin bu antlaşma ile; Yunanistan için imzalanan protokolü tamamen kabul ettiği, bu muahede ile hükümet başkanının Fransa, İngiltere, Rusya hükümdar hanedanlarından hiçbirine mensup olmayan bir Hristiyan prens olacağı ve yeni hükümetin başkanının Osmanlı Devleti’nin onayıyla üç devlet tarafından atanacağı kararlarının alındığı aktarılmıştır. Ayrıca Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne senelik bir milyon kuruş vergi vereceği ve Yunanistan’ı terk etmek zorunda kalan Müslümanların malları için tazminat ödeyeceği belirtilmiştir³⁴.

“*Yunan Krallığı*” yan başlığında, Yunanistan’ın bir süre Kapudisterya tarafından yönetildiği fakat zamanında Rusya devletine hizmet eden Kapudisterya’nın, yönetim alanında şiddet göstermesinin özellikle adalar halkının isyan etmesine neden olduğu ve birçok olay ile karışıklığın çıkmasına sebebiyet verdiği ifade edilmiştir. Sonunda Avrupa devletlerinin duruma müdahil olmasıyla 1832 yılında Yunan krallığına Bavyera kralının oğlu olan Otto’nun atandığı ve bu şekilde Yunan hükümetinin kurulduğu belirtilmiştir³⁵.

Hamit ve Muhsin Beyler’in *Türkiye Tarihi*’nde, “*Mora ihtilâli*” yan başlığında, ilk olarak Fransız İhtilâli ile Avrupa’da başlayan milliyet hareketinin çok geçmeden gemicilik ve ticaret dolayısıyla Avrupa ile yoğun temas içerisinde olan Mora Rumlar’ında da etkisini gösterdiği ve bunların, Türkiye idaresinden kurtulmak için çareler aramaya başladıkları ifade edilmiştir. Yunan gemicilerinin, Fransız İhtilâli’nin devam ettiği esnada Osmanlı bayrağı altında ve tarafsız devlet sıfatıyla Akdeniz ile Karadeniz ticaretini ellerine geçirdikleri için ihtilâl için sarfi lâzım olan mebaliğin temin edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Sırpların, 1812 Bükreş Antlaşması sonucunda imtiyaz kazanmalarının da Yunanların gayrete gelmelerine sebep olduğu değerlendirilmiştir³⁶. Rumların Mora’da ve Orta Yunanistan’da, Akdeniz adalarında yoğun bir nüfusa sahip oldukları, buralarda Müslüman nüfusun az olduğu ve bu sebeple bu bölgelerdeki Rumların bu bölgelerin Türklerin eline geçmesinden itibaren kendi kendilerini yönettikleri ve seçilmiş kocabaşların nâhiye müdürlüğü görevini de yerine getirdikleri dile getirilmiştir. Kocabaşların, Rum tebaa ile hükümet arasında arabuluculuk durumunda olduklarından dolayı hükümet nüfuzunu ellerinde bulundurdukları; köylerin papaz ve öğretmenlerinin de hükümetin denetiminden uzak, doğrudan doğruya patrikhanenin memuru sıfatı ile görevlerini yaptıkları ve bu şekilde, bir merkezin altında mükemmel bir teşkilat meydana getirmiş olarak çalıştıkları vurgulanmıştır³⁷.

Daha sonra Rumların elinde isyan zamanı kullanabilecekleri, dağlarda haydutluk eden, daha çok zengin Müslümanları soyan kleftler, hükümete ve kocabaşlara yardım etmek için oluşturulmuş palıkarya adı verilen milis kuvvetleri ile Cezayir korsanlarına karşı gemilerine top koyan Rum gemicilerin bulunduğu bilgisi verilmiştir. Diğer yandan zengin ve eğitilmiş Rumların kendilerini eski Yunanilerin ahfadı olarak görmeye başladıkları; Marsilya, Trieste, Odessa gibi zengin ticaret merkezlerinde yaşayan Rumların örgütler kurarak para topladıkları, Yunanistan’da okullar açtıkları ve bu okullarda bağımsızlık düşüncesini yaydıkları üzerinde durulmuştur³⁸.

“*Etniki Eteriya*” yan başlığında, yukarıda belirtilen örgütlerden başka 1814’te Etniki Eteriya adı ile Odessa’da gizli bir siyasî cemiyetin kurulduğu, bu cemiyetin Yunan İsyanı’nda ve Yunanların bağımsızlıklarını kazanmalarında önemli bir paya sahip olduğu vurgulanmıştır. Etniki Eteriya’nın başkanı tarif edilirken ilginç bir şekilde şu cümleler kullanılmıştır:

“cemiyetin yemin, rütbe, efradı arasında teati olunan işaretler gizli teşkilâtı mevcuttu. Vücudü olmadığı halde pek kuvvetli bulunduğu telkin edilen hayalî bir reisten daima bahsolunurdu ki efrada bu gizli reisin Rus Çarı Birinci Aleksandr olduğu zehabı verilmek için çarın harp yaveri *Aleksandr İpsilanti* cemiyetin başına getirilmiş, fakat kendisine ancak (reis vekili) unvanı verilmişti.”³⁹.

³⁴ Ali Reşad, a.g.e., s. 143.

³⁵ Ali Reşad, a.g.e., s. 143-144.

³⁶ Hamit ve Muhsin, *Türkiye Tarihi*, Devlet Matbaası, İstanbul 1930, s. 440.

³⁷ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 440.

³⁸ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 440-441.

³⁹ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 441.

Etniki Eteriya cemiyetinin amaçları; Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak, Ayasofya'ya haçı dikmek olduğu ve bu amaçlara ulaşmak için de Osmanlı Devleti'ne bağlı olan bütün Hristiyanları birleştirerek silahlandırmak olarak ifade edilmiştir⁴⁰. Ardından cemiyetin kısa sürede Osmanlı Devleti sınırları içerisinde Rum bulunan bütün önemli şehirlerinde hatta Bükreş, Moskova ve Trieste gibi yabancı şehirlerde dahi şubeler açtığı, para topladığı ve isyan için Hristiyanları kızdırdığı belirtilmiştir. İpsilanti'nin Mora'dan ne kadar isyancı çıkabileceğini öğrenebilmek için araştırma yaptığı, kırk bin kadar isyancının çıkabileceğini öğrendiği; ancak o sırada Mora'da on iki bin kadar Türk askerinin bulunduğu ve bunların da Tepedelenli Ali Paşa'yı tenkil için gönderilmesiyle, isyan için uygun ortamın oluştuğu belirtilmiştir⁴¹.

“İsyan” yan başlığında, Aleksandr İpsilanti'nin 1821 ilkbaharında Boğdan'daki Eterya üyeleri ile Rus çarının yardımına güvenerek Prut Nehri'ni geçtiği, Hristiyan ahaliye eski Yunanlılara ait tarihî hatırat ile dolu bir beyanname dağıttığı belirtilmiştir. Bu beyanname Türklerle, (Dara) ile (Serhas) ın kadın mizaçlı ve tembел tabiatlı ahfadı denildiği ve Türklerin eski İranlılardan daha kolaylıkla mağlup edilebileceğinin yazıldığı vurgulanmıştır. Çarın, Bükreş'i işgal eden İpsilanti'nin bu isyan hareketinden haberi olduğu zaman memnuniyetini belli ettiği fakat İttifakı Mukaddes'in halen devam etmesinden dolayı ve Meternich'in kendisini korku ve tereddüde düşürdüğü için İpsilanti'ye gizli bir cemiyetin tahrikâtına iştirak etmek suretile kendisini lekeleyemeyeceğini bildirdiği aktarılmıştır⁴².

Öte yandan Memleketeyn halkının eskiden beri Fenerli Rum beyleri tarafından yönetildiği, bu beylerin halka çok kötülükler yaptıklarından dolayı Memleketeyn halkının Rumlara karşı muhabbetten ziyade bir nefret hissi besledikleri belirtilmiştir. Bu bölge halkının, ırkan ve lisanen Latin oldukları, Osmanlı yönetimi altında eskiden beri serbest ve özerk bırakıldıklarını düşünerek, Yunanlıların menfaatine böyle tehlikeli bir işe karışmak istemeyenlerin bu bölge halkı arasında çok olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır. Buğdan asilerinin, Çardan ve Sırbistan Prensi Miloş Obronoviçten de bekledikleri yardım alamadıkları, bu sebeple sayılarının ancak sekiz on bini bulduğu ve asilerin Alota Nehri kenarında perişan edildiği ve İpsilanti'nin kaçarak kurtulduğu aktarılmıştır⁴³.

Boğdan'daki Yunan İsyanı bu şekilde kolaylıkla bastırılırken, aynı zamanda Mora'da başlayan isyanın asiler lehine geliştiği; Müslüman halkın ve askerlerin kalelere çekilmeye mecbur kaldıkları ve zahire ile mühimmat eksikliği çeken kalelerin, birer birer asilerin eline geçtiği ifade edilmiştir. Mora vilayetinin merkezi olan Tripoliçe'nin asiler tarafından işgal edildiği, burada Mora Valisi Hurşit Paşa'nın eşinin dahi esir düştüğü; asilerin ele geçirdikleri yerlerde günlerce katliamlarda buldukları ve her yeri ve her şeyi yağma ettikleri belirtilmiştir. Diğer taraftan, Rum gemicilerin adaları isyana katılmaya çağırdıkları ve kısa zamanda isyanın güneyden kuzeye doğru, Teselya ve Manastır'a kadar yayıldığı aktarılmıştır⁴⁴. İstanbul'daki Rum patriği Grigoryos'un da Etniki Eteriya üyesi olduğu bilgisi verildikten sonra II. Mahmut'un Rum İsyanı'na karşı tutumunun sert olması üzerine bu duruma karşı patriğin nasıl bir tutum takındığı ve sonu şu şekilde ifade edilmiştir:

“İstanbuldaki rum patriği Grigoryosta Eteriya azasındandı. Bir aralık İkinci Mahmudun Rumlara karşı şedit infialini hissederek bir aforozname tanzim etmiş, bunda Eteriya azasının yeminleri batıl olduğunu, buna binaen rücu ederek azalıktan çekilmelerini tavsiye eylemiş ve çekilmeyenlerin kiliseden tardedildiklerini ebedi lânet altında bırakıldıklarını ilâve ve ilân etmek suretile padişahı teskin eyleyebilmişti. Maamafih bir müddet sonra Moralılarla muharebede devam ettiği tahakkuk ettiği için yerine bir diğer patrik intihap ettirilmiş, muahharen Grigoryos ve birkaç metropolit İstanbulun muhtelif mahallerinde idam edilmiştir.”⁴⁵.

Dönemin önemli devlet adamlarından biri olan Halet Efendi'nin, Mora İsyanı'nı önemsemediği, padişaha Rumları, Tepedelenli Ali Paşa'nın isyana teşvik ettiği ve onun hakkından geldiği gün,

⁴⁰ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 441.

⁴¹ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 442.

⁴² Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 443.

⁴³ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 443.

⁴⁴ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 443-444.

⁴⁵ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 444.

Mora İsyanı'nın da, kendiliğinden sona ereceğini söylediği dile getirilmiştir. Oysaki aynı zamanlarda Yanya kuşatması sona ererek Ali Paşa'nın idam edildiği, Hurşit Paşa komutasındaki kuvvetinde Mora'ya gönderildiği fakat isyanın sona ermediği belirtilerek, Halet Efendi'nin isyanın bastırılmamasındaki olumsuz rolü vurgulanmıştır⁴⁶.

Mora'da bu şekilde asilerle mücadelenin devam ettiği sırada, bir yandan da Sakız'a bir miktar asker gönderildiği, fakat bu askerlerin Sakız asilerine karşı aşırı şiddet gösterdiği fevkalâde mübalâğalarla ilân edildiği için, Avrupa kamuoyunun, Türkiye'nin aleyhine bir tutum takındığı ifade edilmiştir. Bu sırada, Rum gemicilerinin, Sakız ve Midilli limanlarındaki Osmanlı donanmasını yakmayı başardıkları ve bütün bu başarısızlığın sorumlusu olarak görülen Halet Efendi'nin, önce sürgün edildiği ardında da idam olunduğu belirtilmiştir. İsyancıların, muvaffakiyetlerinden emin olduklarından ötürü 1822 Kânunusanisinin birinci günü, Epidor civarında bir orman içerisinde bir meclis topladıkları, Yunanistan'ın bağımsızlığını istedikleri ve Avrupa'da eğitim görmüş, Mavro Kordato adında birini hükümet başkanı seçerek, beş kişiden oluşan bir icra heyeti ile bir senato oluşturdukları aktarılmıştır⁴⁷.

Osmanlı Devleti'nin isyancılara karşı bazı başarılar kazansa da bu durumun asiler tarafından Avrupa'ya başka bir şekilde anlatılarak, dönemin büyük devletleri tarafından kendilerine karşı himayekâr bir tutum alınması ve Yunanistan lehinde, Türkiye'ye müdahale edilmesinin sağlanmaya çalışıldığı vurgulanmıştır. Sonunda, bu propagandaların etkisi ile Avrupa'da, hemen her sınıftan halkın Rumlara yakınlık gösterme sebepleri şu şekilde ifade edilmiştir:

“Propagandaların tesiri ile Avrupada hemen her sınıf halk bunlara fikren, çok defa da maddeten müzaheret etmeğe başladılar. Kırallık taraftarları hıristiyan oldukları için, Hürriyet ve inkılâp taraftarları Rumların hareketını Türklere karşı hürriyet ve inkılâp mücadelesi addettikleri için, elhasıl edebiyat müntesipleri eski yunan edebiyatı ve esatiri hatırı için, romancılar palikaryaların müheyyiç sergüzeştleri için, âlimler de eski yunan ilim ve felsefesi zevkile kendilerine taraftar olmakta ve binaenaleyh her taraftan bunlara gönüllü, mühimmat, para, elbise ve eşya gönderilmekte idi.”⁴⁸

Rusya, İngiltere ve Fransa'nın, Rumlar lehindeki kamuoyunun baskısının ve bu devletler arasında diplomatik görüşmelerin devam etmesine karşın Avusturya başvekili Meternich'in kişisel siyaseti ve hükümetin yararı bakımından Osmanlı Devleti'ni, bu isyanı müessir ve seri bir surette bastırması için teşvik ettiği vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin, isyanı bastırmakta zorlandığı için, daha önce birçok olayda olduğu gibi, bu işe de 1824 Kânunusanide Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın görevlendirilmesine karar verdiği, ödül olarak kendisine, Mora ve Girit valiliklerinin verileceği belirtilmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın, şöhretini tezyit edeceğinden ve iki mühim vilâyeti daha ele geçireceğinden pek memnun olarak, bu yeni görevi de kabul ettiği ifade edilmiştir⁴⁹.

Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın, hükümetin dört senede bastıramadığı isyanı birkaç hafta içinde teskin ettiği; Mora'yı baştanbaşa fethederek, serasker Reşit Mehmet Paşa tarafından kuşatılmış olan Misolonki kalesi önünde Osmanlı ordusu ile birleştiği aktarılmıştır. O esnada Derya Kaptanı Hüsrev Paşa'nın donanma ile Misolonki'ye gelmesi üzerine hem denizden hem karadan üç vezirin çabası ile bu kalenin de fethedildiği bilgisi verilmiştir. Bundan sonra İbrahim Paşa'nın Mora'ya döndüğü, Reşit Paşa'nın Atina'yı kuşattığı, burayı Fransız gönüllülerinden olan Miralay Faviye'nin savunduğu ancak burasının da alındığı ve asilerin elinde birkaç ada ile hükümetlerine başkent ilan ettikleri Nopli kalesi gibi bazı yerlerden başka bir şey kalmadığı aktarılmıştır⁵⁰.

Yukarıda belirtilen gelişmelerden sonra, Mora İsyanı'nın bitiyor gibi olduğu ancak tam bu sırada 1825 yılında, Çar Aleksandr'ın ölmesinin ardından yerine Birinci Nikola'nın geçmesinin ve 1826 yılında

⁴⁶ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 444-445.

⁴⁷ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 445.

⁴⁸ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 445-446.

⁴⁹ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 446.

⁵⁰ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 446-447.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının sorunun başka bir aşamaya geçmesine neden olduğu ifade edilmiştir⁵¹.

“*Akkerman mukavelenamesi*” yan başlığında, Rusya'nın yeni çarı I. Nikola'nın Türkiye ve Mora İsyanı hakkında başka türlü düşüncelere sahip olduğu, İngiltere elçisi ile yaptığı daha ilk görüşmesinde, Türkiye'nin tedavisi kabil olmayacak bir hastalıkla mâlul olduğunu ileri sürdüğü ve tahta çıkmasından dört ay sonra Bâbiâli'ye gönderdiği bir ultiatomda Bükreş Antlaşması'nın uygulanma şekline itiraz ederek bazı isteklerde bulunduğu ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin de, Mora İsyanı'nın sona erdiğini düşündüğü bu zamanda, Rusya ile yeni bir sorunun çıkmasını istemediği ve bu sebeple Rusya'nın görüşme isteğine olumlu cevap verildiği, görüşmelerin gerçekleşmesi için Akkerman'a delegeler gönderildiği ve 1826 yılında Akkerman Mukavelenamesi'nin imzalandığı belirtilmiştir⁵². Akkerman Mukavelenamesi'nin imzalanmasından sonra, Osmanlı Devleti'nin Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdığı ancak bu esnada, Avrupa'da Misolonki ile Atina'nın fethi üzerine Mora asilerinin, yeis ve feryadının, Avrupa basınının Türkler aleyhindeki yayınlarını arttırdığı vurgulanmış ve bir dipnotta Avrupa'nın Yunanlar lehindeki faaliyetleri kısaca izah edilmiştir⁵³. Diğer yandan, İngiltere'nin, Rusya'nın Yunanlar lehine müdahale edeceğini sezerek, hem kendi kamuoyunu okşamak hem de Rusya'yı tasavvurat ve icraatında serbest bırakmamak düşüncesinden dolayı Rusya ile görüşmelere başladığı, bir müddet sonra Fransa'nın da bu görüşmelere katıldığı ve 1827 yılında, Londra'da bir ittifakı müselles imzalandığı aktarılmıştır. Burada, Mora olaylarının artık bir Avrupa sorunu haline geldiği değerlendirilmiştir yapılmıştır⁵⁴.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması anlatıldıktan sonra, Yunan İsyanı'nın ikinci aşaması, “*Mora mes'elesinin devamı*” yan başlığında işlenmeye devam edilmiştir. Buna göre, yabancı devletlerin, Osmanlı devlet adamları kadar belki de onlardan daha fazla Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının sonuçları üzerinde kafa yordukları belirtilmiştir. Bu olay ile başlayan yeni ıslahat hareketinin, Osmanlı Hükümetini yeniden diriltebileceğini, güçlenmesini sağlayabileceği fakat yeni askerî teşkilâtın, hızlı bir şekilde olumlu sonuçlar veremediği takdirde devletin çöküşüne neden olabileceğini düşündükleri ve kendi çıkarlarına göre planları olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Rusya'nın kendi kamuoyunun, Mora tenkilâtı nedeniyle Türkiye aleyhinde bulunmasından yararlandığı, Ortodoks koruyuculuğuna da dayanarak Türkiye'ye savaş açmayı düşündüğü ve İngiltere ile Fransa'nın Rusya'nın bu konuda tek olmasını engellemek için daha önce de bahsedilen Londra Mukavelenamesi'ni imzaladıkları belirtilmiştir. İngiliz, Fransız ve Rus elçilerinin bu mukavelenâmeyi Bâbiâli'ye tebliğ ederek, bu esaslar dâhilinde Osmanlı Devleti'nin ateşkes antlaşması imzalamasını istedikleri fakat daha önce olduğu gibi bu teklifin de kabul edilmeyeceğini bilen bu devletlerin, Yunan sularına “nümayiş” için birer filo gönderdikleri ifade edilmiştir⁵⁵.

“*Navarin Baskını*” yan başlığında, Osmanlı donanmasının Mısır donanması ile beraber Mora'nın güney tarafında Navarin limanında bulunduğu, bu üç devletin Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemiş olduğu için üç müttefik devlete mensup donanmanın Osmanlı gemilerine Yunan sahillerini terk etmelerini bildirmek için limana girdiği aktarılmıştır. Üç devlet tarafından Osmanlı Devleti'ne savaş ilânı yapılmadığı için, harbi hatırına getirmeyen bu sebeple savaş durumunda olmayan Türk donanmasına, Fransız gemilerinin aniden saldırmaya başlaması üzerine, üç devlet ile Osmanlı Devleti arasında savaşın başladığı belirtilmiştir. Üç devletin gemilerinin de katıldığı bu savaşın, üç buçuk saat imtidat ederek, Osmanlı ve Mısır donanmasının yok olmasıyla sonuçlandığı; sadece birkaç geminin

⁵¹ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 447.

⁵² Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 447.

⁵³ İttifakı Mukaddesin tesiri altında pek bunalmış olan hürriyetperverler, coşmak için Yunan isyanını vesile ittihaz etmişlerdi. Bu itibar ile asiler Avrupada çok taraftar buldular. İngilterede Lord Bayren Byron, Fransada Victor Hugo, birtakım manzumelerle halkı tehyic etmekte idiler. Hatta Bayren bizzat Moraya gelmiş, Misolonki muhasarasında bulunmuş ve orada vefat etmişti. Fransız miralaylarından Faviye, Piyemon Hükümetinin sabık nazırlarından Santaroza da gönüllüler arasında idi. İsyanın intifaya yüz tutması üzerine gazeteler faaliyetlerine büsbütün germi vermişlerdi. Parlâmentolarda da bu şeci milletin tekrar Türklerin elinde bırakılıp bırakılmayacağı hakkında, İttifakı Mukaddes rabitasını düşünmek mecburiyertinde bulunmayan gayrimis'ul mebuslar tarafından izah ve istizahlar vukubuluyordu (Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 448).

⁵⁴ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 448.

⁵⁵ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 453-454.

kara sahile oturmak suretiyle kurtulabildiği, geriye kalan gemilerin gark olduğu ya da yandığı vurgulanmıştır. 20 Teşrinivel 1827 tarihinde meydana gelen faciada, sadece nüfus kaybının yedi sekiz bin kişiyi bulduğu bilgisi verilmiş, hangi kaynaktan alındığı belirtilmeyen, “Hukuku düveli payimal eden ve tarihi medeniyette silinmez lekelerden olan” cümlesi ile Navarin faciasının Osmanlı Devleti için vahâmeti bir daha tekrar edilmiştir⁵⁶.

Navarin faciası üzerine, Osmanlı Devleti’nin, kendisine resmen savaş açmayan üç devletten açıklama ve tazminat istediği, üç devletin elçilerinin ise suçu Osmanlı kaptanlarına yükledikleri ve Yunanistan hakkındaki isteklerini tekrar ederek sonunda İstanbul’u terk ettikleri ifade edilmiştir. Bundan sonra, İngiltere ve Fransa’nın savaş istemedikleri, sadece Rusya’nın 1828 yılında Osmanlı Devleti’ne savaş ilân ettiği vurgulanmıştır⁵⁷.

“1828 Rus harbi” yan başlığında, 1828 yılında başlayan savaşın, başlangıçta zannedildiği gibi çabuk bitmediği, Osmanlı Devleti’nin Vak’ai hayriye ile berrî, Navarin vak’ası ile bahrî kuvvetinin hiçe indiği vurgulanmıştır. Daha sonra, acele ile temin edilen birkaç gemi ve az sayıda askerle genellikle Osmanlı Devleti’nin Ruslara uzun süre dayanamayacağı düşünüldüğü fakat Osmanlı Hükümeti’nin Ruslara bir hayli dayandığı vurgulanmıştır. Rusya’nın, bir iki ayda İstanbul’a gireceğinden kuşku etmeyenlerin, Osmanlı askerinin Balkan sınırını koruyabildiği hatta düşmanı Silistre kuşatmasından bozguna uğratarak geri çekilmeye mecbur bıraktığını gördükten sonra, tahminlerinde aldandıklarını anlamış oldukları ifade edilmiştir. Bu esnada, Meternich’in, yeniden devletler arasında aracılık yaparak, Mora sorununda görüşmelerin tekrar başlaması için her iki tarafı da ikna etmeyi başardığı belirtilmiştir⁵⁸. Ancak savaşın, aniden Osmanlı Devleti aleyhine bir şekil aldığı, gerçekten Rusların umulmadık bir anda, Balkanları geçmeyi başardıkları ve büyük bir cüretle, Edirne’yi işgal ederek Marmara kıyılarına kadar geldikleri belirtilmiştir. Sayıları on beş bini geçmeyen bu mütecasir kuvvetin, arkasında yer alan Osmanlı askerleri tarafından geri çekilme yollarının kapanması ihtimali olmasına rağmen, İstanbul halkındaki korku ve telâşın etkisiyle, Osmanlı Devleti’nin, Edirne’ye delege göndererek barış isteğinde bulunduğu aktarılmıştır. Aynı zamanda, Anadolu tarafında da, Rusların 1829 yılında Erzurum’a kadar ilerlediği ve bu kaleyi de almayı başardıkları belirtilmiştir⁵⁹.

“Edirne Muahedesi” yan başlığında, 1829 yılında, Edirne Antlaşması ile Yunanistan’a tam istiklâl verileceği maddesinin yer aldığı; bu antlaşmanın en ağır maddelerinin, Yunanistan’ın bağımsızlığı ve tazminat içeren maddelerinin olduğu belirtilmiş ve Yunanistan’ın bağımsızlığının sonuçlarının ağır olacağı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bunların arasında yunan istiklâlile tazminat en ağır maddeleri teşkil ediyordu. Yunanlılara muhtariyet verilmemesi için bu kadar fedakârlık yapılmış iken şimdi istiklallerinin tasdikine mecburiyet hâsıl olması, bunun Eflak, Buğdan ve Sırbistan için suimsal olacağından endişe edilmesi, bir de bu kadar gaileler arasında muzayekası gittikçe artmış olan hazinenin böyle bir meblağı tesviye mecburiyetinde kalması fazla tesir bırakmıştır.”⁶⁰

2.1.2. Türk Tarih Tezi Dönemi’nde Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

Türk Tarih Tezi Dönemi’nde, *Tarih III*’de, Rum patrikhanesinin, Osmanlı Devleti’nin güçten düşmeye başlamasından itibaren, Hristiyan tebaa üzerinde nüfuz ve cebrini arttırdığı, Osmanlı hükümetine güvenen Rum papazların, irtikâp, irtişa ve zulümde Osmanlı memurlarına taş çıkarttukları ve Hristiyan tebaanın huzursuz edildiği ifade edilmiştir. Kitapta, Osmanlı Devleti’nde meydana gelen Balkan isyanlarında, Rum patrikhanesinin payı olduğu kadar Osmanlı Devleti de sorumlu tutulmuştur. Fenerli Rum beyleri hakkında şu eleştiriler getirilmiştir: “Hele Fenerli Rum beyleri, Osmanlı Devleti’nin başına en

⁵⁶ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 454-455.

⁵⁷ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 455.

⁵⁸ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 456.

⁵⁹ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 456.

⁶⁰ Hamit ve Muhsin, a.g.e., s. 457.

büyük belâ kesilmişlerdi. Fener Patrikhanesi etrafına toplanan bu Bizans döküntüleri, patrikhanenin servetinden istifade ederek gayrimeşru yollarla çok para toplamış ırk ve nesilleri karmakarışık bir güruhtu.”⁶¹.

Fenerli Rum beylerine bu şekilde eleştirilerle beraber, bu beylerin zekâ ve bilgileri sâyesinde, Divan-ı Hümayun tercümanlığı görevini yerine getirdikleri, devlet görevlilerinin sarraflıklarını yaptıkları ve devletin diplomasi münasebatını ele aldıkları belirtilmiştir⁶². Sonunda, Fenerli beylerin bütün Osmanlı idaresini kontrol etmek ve bu idarede söz geçirmek kuvvetine sahip oldukları ve bu beyleri ile Patrikhanenin, Osmanlı Devleti’nde karışıklık olduğunda, devletin devamından yana oldukları fakat devlet düzene girmeye başladığında, devletin bir an evvel batmasına çalışacakları ifade edilmiştir⁶³.

İlk Sırp kıyamının kolayca bastırıldığı dile getirildikten sonra, Osmanlı tarih kitaplarının Mora İsyanı diye isimlendirdikleri Yunan İsyanı’na geçilmiştir. Buna göre, XVIII. yüzyıl sonlarına doğru bağımsız bir Yunanistan kurulması için çalışan bazı Rumların bulunduğu, Teselyalı Rigaz isminde bir şairin, İstanbul ve Balkanlarda yaşayan bütün Ortodoksları Rum kabul ettiği; bütün bu Ortodoksların işbirliği yaparak Bizans’ın yeniden canlandırılması ve Müslüman Türklerin Asya’ya gönderilmesi için yoğun bir mesai harcadığı ifade edilmiştir. Bu şairin, “Ne vakte kadar, yiğitler!” sözleriyle başlayan şiirinin, bütün Hristiyan tebaayı isyana teşvik eden heyecanlı bir eser olduğu ve asilerin bu şiiri, adeta Fransızların Marseyyizi gibi ezberledikleri aktarılmıştır⁶⁴.

XIX. yüzyılın başlarında, bazı Rum gençlerinin başının Rus çarı I. Aleksandr’ın olduğunu bildikleri, Etniki Eteryia isminde gizli bir cemiyet kurdukları; bu cemiyetin, Osmanlı Devleti’nin her yanında şubeler açtığı ve halkı isyana teşvik ettiği belirtilmiştir. 1818 yılında cemiyetin, İstanbul’da bir merkez komitesinin bulunduğu, sadece İstanbul’da 17.000’den fazla üyesi olduğu bilgisi verilmiştir. Eski Eflak voyvodası Fenerli İpsilanti beyin oğlu, Etniki Eteryia Cemiyeti’nin liderlerinden ve çarın yaverlerinden Aleksandr isminde bir gencin, Osmanlı Devleti’nin, Tepedelenli Ali Paşa’nın isyanı ile uğraşmasını fırsat bilerek Yunan istiklâlinin ilânı dakikasının hulûl ettiğini zan ile Boğdan’a girdiği ve şatafatlı bir beyanname ile Rumları isyana davet ettiği dile getirilmiştir. Ancak Fener beylerinden canı çok yanmış olan Ulahların isyana katılmadıkları, Osmanlı ordusunun, çoğunluğunun zengin Rum ailelerine mensup olup Rusya’da eğitim gören gençlerden oluşan, İpsilanti müfrezesini kolayca ezdiği; Etniki Eteryia liderinin, Avusturya’ya kaçmak zorunda kaldığı ve orada, Avusturya tarafından tıkdıldığı hapishanede öldüğü aktarılmıştır⁶⁵.

Bununla birlikte, bu isyan hareketinin hiçbir etkisinin olmadığını söyleyebilmenin mümkün olmadığı, bir süre sonra, Mora’nın dağlık arazisinde devlete bağlı olmayan ve kısmen eşkıyalıkla geçinen dağlılarla, Yunan adalarının korsanlığa alışkın gemicilerinin isyan ettikleri ve isyana, adaların zengin Rum tüccarlarının yüksek miktarda bağışlarda buldukları vurgulanmıştır. Papaz ve piskoposlarında liderlik ettikleri bu isyan hareketinin, İpsilanti’nin isyanına göre çok ciddi ve önemli olduğu; Osmanlı Devleti tarafından, hemen isyan bölgesine askerî kuvvet gönderilmesine rağmen, isyan ateşinin çabuk söndürülemediği ve savaşın karada ve denizde beş altı sene sürdüğü ifade edilmiştir. Tepedelenli Ali Paşa meselesinin halledilmesinden sonra, boş kalan askerî isyan bölgelerine gönderilmesine rağmen, ihtilâlcilerin tenkilinin mümkün olamadığı, sonunda, hükümetin gücünü başarılarıyla kanıtlayan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’dan yardım istediği ve onun da oğlu İbrahim Paşa’yı güçlü bir ordu ve donanma ile yardıma gönderdiği belirtilmiştir⁶⁶.

Devamında, Avrupa’nın isyana verdiği destek ve desteğin sebepleri aktarılmıştır. Bu bağlamda, Avrupa’nın lise ve üniversitelerinde, eskiden beri eski Yunan dil ve edebiyatı öğretildiği, eski Yunan’ın hayatının süslenip bezenerek, olduğundan daha uygar ve parlak gösterildiği, eski Yunan’ın filozofları, şairleri, hatipleri ve tarihçilerinin okutularak açıklandığı, eski Yunan savaşlarının abartılı

⁶¹ Türk Tarih Tetkik Cemiyeti (TTTC), Tarih III Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı Tarihi, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s. 97.

⁶² TTTC, a.g.e., s. 97.

⁶³ TTTC, a.g.e., s. 97-98.

⁶⁴ TTTC, a.g.e., s. 100.

⁶⁵ TTTC, a.g.e., s. 100.

⁶⁶ TTTC, a.g.e., s. 100-101.

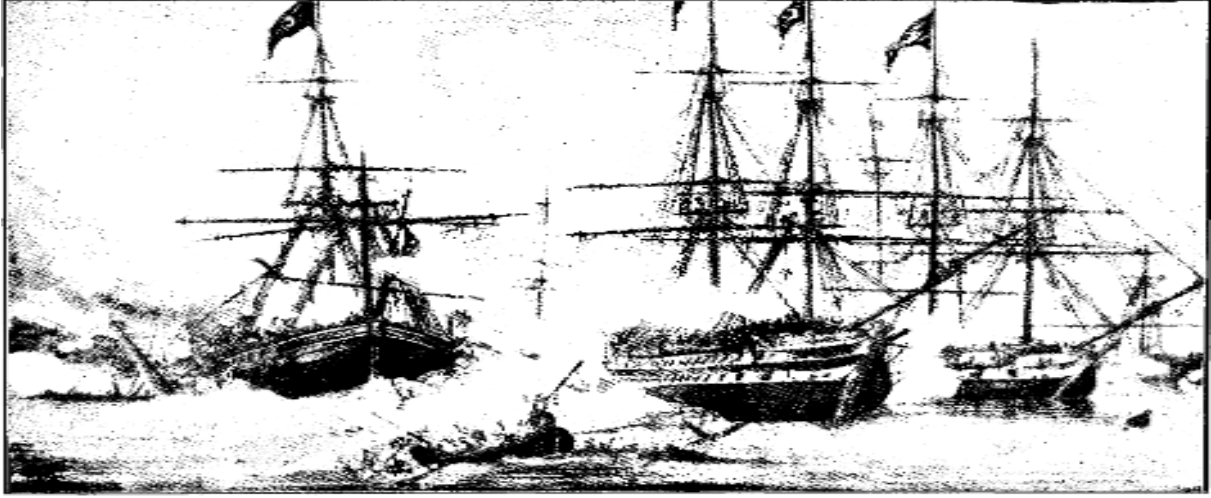
öykülerinin gerçek gibi öğretildiği ve okur yazar Batılılarının çoğunun eski Yunanın muhip ve hürmetkârı olduğu belirtilmiştir. XIX. yüzyılda, kendilerine Rum ya da Yunan diyenlerin, eski Roma ve Yunan medeniyetleriyle benzerliklerinin sadece aynı yerde yaşamalarından ibaret kaldığı fakat Türklere ve Müslümanlara husumetle meşbu Hıristiyan garblıların, bu asi Rumları Eflatun, Aristo, Homer ve Demostenlerin torunları; Osmanlıları ise barbarların bakayasası gibi gösterdikleri ifade edilmiştir. Bu durum üzerine, bütün Batı ve Orta Avrupa'da asiler lehine, heyecanlı bir teveccüh ve muhabbet cereyanının ortaya çıktığı, her yerde, helinosları sevenler cemiyetlerinin kurulduğu; toplumun her sınıfından birçok insanın bu cemiyetlere üye olduğu ve ciddi bir miktar da yardım toplandığı belirtilmiştir. Dönemin meşhur İngiliz şairi Byron'un, kendi memleketinde oturamayacak kadar münasebetsizliklerde bulunduktan sonra, Yunanları kurtarabilmek için, Yunanistan'a giderek isyancılara katıldığı, Fransızların meşhur şairi Victor Hugo'nun Yunanları metheden ve Türklere iftira eden şiirler yazdığı; bazı serseri Fransız ve İngiliz subayın isyana katıldığı bilgisi verilmiştir. Ardından, kısaca bütün Avrupa'nın bazı içtimaî tabakalarını, bir Yunan muhipliğidir sardığı ve bu fikir akımının, bazı Avrupalı devlet adamlarını da etkilediği değerlendirilmiştir⁶⁷.

Kitapta, Etniki Eteryâ Cemiyeti'nin amacının, İstanbul başta olmak üzere bütün Osmanlı Hristiyanlarını kıyam ettirmek olduğundan dolayı, cemiyetin İstanbul'un yakılması, sarayın kuşatılması, devlet adamlarının öldürülmesi gibi dehşetli hadiselerin yerine getirilmesi için gerekli hazırlıklarda bulunduğu ifade edilmiştir. Bu planın başarıya ulaşması için, bizzat Rum patriği ve metropolitlerin de ne gerekiyor ise yapılması için hazır olduğu fakat Fenerli Rum beylerinden birinin bütün bu hazırlıkları Osmanlı hükümetine haber verdiği belirtilmiştir. Devamında, Osmanlı Devleti'nin, bu isyan hazırlıklarına karşı gerekeni yaptığı, tabiidir ki hükûmette şiddetle hareket ederek patriği ve suikaste methali olan metropolitleri yakalatıp resmî elbiselerle Patrikhane kilisesine astırdığı cümlesi ile vurgulanmıştır. Fakat bu olayın, Hristiyan dünyasındaki heyecanı bir derece daha arttırdığı; bu şekilde, giderek yayılan Yunan İsyanı'nın, asıl merkezi olan Mora ve adalarda, Osmanlı ve Mısır askerinin yoğun uğraşısıyla, sonunda Atina ve Misolongi'nin ele geçirildiği ve isyanın bastırılır gibi olduğu dile getirilmiştir. Ancak bir süre sonra isyana Fransa, İngiltere ve Rusya'nın müdahale ettiği, 1827 yılında Osmanlı ve Mısır donanmasını Navarin'de yaktıkları (bkz. Görsel 1) ve Osmanlı ile Mısır'ın askerlerini Mora'dan çekmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir⁶⁸.

⁶⁷ TTTC, a.g.e., s. 101.

⁶⁸ TTTC, a.g.e., s. 101-102.

Görsel 1. Navarin'de Yakılan Osmanlı Donanması⁶⁹

O sırada 1812 Bükreş Antlaşması'ndan beri Osmanlı Devleti ile Rusya arasında anlaşmazlık konusu olan bazı sorunların Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilanına yol açtığı; Rusların, Anadolu ve Rumeli'de ilerledikleri ve mağlup olarak sona eren savaş sonunda Rusya ile 1829 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı ifade edilmiştir. Bu antlaşmaya göre, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ın istiklâlini tanımaya mecbur edildiği belirtildikten sonra Avrupa devletlerinin isyanın başında tarafsız iken daha sonra Yunanlar lehine taraf değiştirmelerinin gerekçeleri şu şekilde izah edilmiştir:

“Yunan ihtilâlinin başlarında, Rusya, Fransa ve İngiltere Devletleri ihtilâlcilere mütemayil değilken, soradan ihtilâlciler lehine adeta birbirleriyle müsabakaya girişmişlerdir. Bunun sebebi şu idi: İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin gittikçe zayıfladığını, Rusların yakın şarkı istilâ ile Akdenize çıkmaları ihtimalinin arttığını görüyor ve bunun için Ruslara karşı Akdenizde kendilerine merbut ve minnettar bir Yunan Devletinin teessüsünü istiyorlardı. Ruslar ise Yunanistanın rus muavenetile istiklâl kazanarak, Rusyaya minnettar kalmasına ve Rusyanın Akdenizde bir mesnedi olmasına çalışıyorlardı.”⁷⁰

Yunanistan'ın Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmasıyla artık Osmanlı Devleti'nin, Avusturya ile Rusya tarafında taksimi yerine Osmanlı tebaası Hristiyan milletlerin bağımsızlıklarını kazanarak, Osmanlı İmparatorluğunu inhilâle uğratma devrinin başladığı vurgulanmıştır. Ardından, Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılın birinci çeyreğinden itibaren komşu devletlere toprak kaybetmekten daha çok kendi tebaasının ayrılmasıyla dağıldığı yorumu yapılmıştır.⁷¹

2.1.3. Hümanist Dönemde Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

Hümanist Dönemde Mansel, Baysun ve Karal'ın *Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi*'nde, “*Yunan Devletinin Kuruluşu (1815-1830)*” alt başlığında, “*Osmanlı İmparatorluğunda Rumların durumu*” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu her bölgesinde Rumların var olduğu, imparatorluğun kıyı kasabalarında ve büyük şehirlerinde de önemli sayıda oldukları belirtilmiştir. Rumların devlet nezdinde diğer Hristiyan tebaaya göre özel konumda olduğu vurgulanarak bu durumun sebepleri şu şekilde sıralanmıştır: Rum kilisesinin bütün Şark Hristiyanların başı olması, Fenerli Rumların, devletin tercümanlık hizmetlerini yerine getirmeleri ve Eflak, Buğdan voyvodalıklarında bulunmaları, sahil şehirleri ile adalarda yaşayan Rumların Türk bayrağı altında gemicilik yaparak para kazanmaları ve kolay bir hayat sürmeleri⁷².

Rumlar arasında milliyetçilik fikrinin hangi devletler tarafından ve nasıl yayıldığı üzerinde durulmuştur. Buna göre, milliyetçilik fikrinin Rumlar arasında yayılmasında, Avrupa'nın payı olmakla

⁶⁹ TTTC, a.g.e., s. 286.

⁷⁰ TTTC, a.g.e., s. 102.

⁷¹ TTTC, a.g.e., s. 102-103.

⁷² Arif Müfid Mansel, Cavit Baysun ve Enver Ziya Karal, *Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi*, Maarif Matbaası, İstanbul 1942, s. 145.

beraber, en büyük payın Ruslara ait olduğu belirtilmiştir. Avrupalıların Rönesans'tan itibaren eski Yunan kültürüne karşı derin bir ilgi göstermeye başladıkları, XVIII. yüzyıl aydınlarının her şeyden önce Yunan dostu oldukları ve eserleriyle beraber Avrupa kamuoyunda bir Yunan dâvası uyandırmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Bu bağlamda Rusya'nın, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında kısa bir süre Rus filusunun Mora ve Yunan adalarını ele geçirdiği ve Rumlar arasında milliyetçilik propagandası yaptıkları; Fransız İhtilali döneminde Napoleon'un Yunanlar arasında milliyetçilik temellerine dayanan isyanlar çıkartmaya çalıştığı aktarılmıştır. Ayrıca gemi ticareti sayesinde zenginleşen ve Avrupa ile sıkı temasta bulunan Rumların, çocuklarını Fransa ya da Rusya da okutarak Yunan dâvasına öncü bir sınıf yetiştirdikleri vurgulanmıştır⁷³.

“*Etniki Eteryá*” yan başlığında ilk olarak, Yunan bağımsızlığını hazırlayan unsurun Etniki Eteryá Cemiyeti olduğu ileri sürüldükten sonra cemiyetin, 1814 yılında iki Rum ve bir Bulgar tarafından Odesa'da kurulduğu; amacının, Osmanlı İmparatorluğundaki Hıristiyan tebaayı ayaklandırmak ve istiklale kavuşturmak olduğu belirtilmiştir. Ardından cemiyetin, devletin her yerinde şubeler açtığı, başkanının Aleksandr İpsilanti isminde Fenerli bir Rum'un olduğu ve isyan sırasında Rus çarının yardımına güvendiği ifade edilmiştir⁷⁴.

“*Eflak-Buğdan ve Mora isyanları*” yan başlığında, 1820 yılında, Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmesinden yararlanmak isteyen Rumların harekete geçtikleri; İpsilanti'nin, Çar ile Avrupa'dan yardım geleceğini zannederek Eflak ve Buğdan'daki halkı isyan ettirmeye çalıştığı fakat Eflak ve Buğdan halkının Lâtin ırkından olması nedeniyle Rumları sevmedikleri iddia edilmiştir. Bu sebeple, bu bölgedeki isyanın kısa sürede bastırıldığı fakat Etniki Eteryá'nın, 1821 yılında, bu defa da Mora da isyanı başlattığı; millî bir karakter kazanan isyanın hızla geliştiği ve Rumlar'ın çoğunluk oldukları yerlerde Türkleri öldürerek mallarını yağmaladıkları aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin, kendi gücüyle isyanı bastıramayınca Nisan 1824'te Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği; Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa emrindeki Mısır güçlerinin isyanı kolaylıkla bastırdığı ancak tam bu esnada Avrupa devletlerinin işe karıştığı ifade edilmiştir⁷⁵.

“*Navarin (1827)*” yan başlığında, Avrupa devletlerinin Mora İsyanı'na karşı başlangıçta seyirci kaldıkları; bu durumun nedeni olarak, Avrupalıların Meternich sistemine dâhil olduğu ve bu sistemin milliyetçilik cereyanlarına düşman olduğu ifade edilmiştir. Avrupalıların Yunan İsyanı karşısında büyük devletlerin, Yunanların tarafını seçmelerinin sebepleri olarak, Rusya'nın, Doğu Akdeniz'e yerleşme politikası çerçevesinde ne Osmanlı Devleti'nin güçlenmesini ne de güçlü bir Mehmet Ali Paşa'nın bölgeye yerleşmesini istediği; Fransa'nın, Viyana Kongresi'nde kendisine karşı birleşen Avrupa devletlerini ayırmak istediği ifade edilmiştir. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Temmuz 1827'de düzenlediği Londra konferansıyla, padişahın himayesinde bir Yunanistan devletinin kurulmasına ve Osmanlı Devleti bu işe razı olmazsa kuvvet kullanmağa karar verdikleri fakat Osmanlı Devleti'nin bu kararları, iç işlerine müdahale olarak kabul edeceğini belirterek ret ettiği, bu ret cevabı üzerine, üç devletin, Mora'yı kuşattığı ve Teşrinivel 1827 de donanmalarıyla, Navarin Limanı'ndaki Osmanlı ve Mısır donanmalarını bir baskın ile yaktıkları ifade edilmiştir⁷⁶.

“*Osmanlı-Rus harbi ve Edirne muahedesi (1828-1829)*” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin, ilânı harbsiz olarak donanmasını yakan üç devletten zarar ve ziyanın karşılanmasını istediği; Rusya'nın bu isteğe cevabının Osmanlı Devleti'ne savaş açmak olduğu ve Fransa ile İngiltere'nin savaşta tarafsız kaldıkları belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nde, Yeniçeri Ocağı'nın yeni kaldırılmış ve yeni ordunun ise henüz tam olarak kurulamadığından dolayı, Osmanlı-Rus savaşının galibinin Rusya olduğu belirtilmiştir. 1829 Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı ifade edilmiştir⁷⁷.

Koray'ın *Tarih III*'de, “*Yunan İsyanı (1821-1830)*” alt başlığında, Mora ile Yunanistan'ın, Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı yönetimine geçtiği, Rumların Osmanlı Devleti içindeki Hristiyan

⁷³ Mansel, Baysun ve Karal, a.g.e., s. 145.

⁷⁴ Mansel, Baysun ve Karal, a.g.e., s. 145-146.

⁷⁵ Mansel, Baysun ve Karal, a.g.e., s. 146.

⁷⁶ Mansel, Baysun ve Karal, a.g.e., s. 146.

⁷⁷ Mansel, Baysun ve Karal, a.g.e., s. 146.

halk arasında en serbest ve en imtiyazlı millet olduğu ve kendilerine devletin birçok önemli görevleri arasında Eflak ve Boğdan beyliklerine atanma ayrıcalığının da verildiği vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti'nin sahil şehirleri ve kasabalarında yaşayan Yunanların, imparatorluğun içerisindeki en zengin millet olduğu vurgulandıktan sonra, Yunanlarda, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olma düşüncesinin, bilhassa Rusya'nın kışkırtmasıyla Fransa ihtilalinin hürriyet fikirlerinin Yunan aydınları tarafından benimsenmesi sonucunda ortaya çıktığı ifade edilmiştir⁷⁸.

Avrupa kamuoyunda, Rönesans'tan itibaren Antik Yunan medeniyetinin kurucuları olarak gördüğü, dönemin Yunan halkına karşı büyük bir sempati beslediği ve özellikle, XVIII. yüzyılda Avrupa'nın önemli aydınlarının birer Yunan dostu oldukları gibi, aynı zamanda eserleriyle de Yunanları destekledikleri belirtilmiştir. Avrupa'da Yunanlar lehine bir havanın estiği dönemde, zengin Yunanların çocuklarını Avrupa'ya eğitim için gönderdikleri ve bu çocukların memleketlerine döndüklerinde bağımsız Yunanistan fikrini de beraberinde getirdikleri ifade edilmiştir. Sözü edilen gelişmelerin etkisi altında ve Etniki Eteryaya ismindeki bir cemiyetin faaliyetleri ile, XIX. yüzyılın başlarında Yunanistan'da ayaklanmanın başladığı, Yunanların uzun süreden beri ayaklanma için hazırlandıkları fakat Tepedelenli Ali Paşa korkusundan girişimde bulunamadıkları ifade edilmiştir. Ancak Ali Paşa'nın, Padişah İkinci Mahmut'un gözdesi Halet Efendinin entrikalarıyla ortadan kaldırılmasından sonra, Yunanların açıkça harekete geçtikleri dile getirilmiş ve şu görüş dile getirilmiştir: "Halet Efendinin para hırsı için çevirdiği entrikalarla Tepedelenli öldürülmeseydi Yunan isyanı belki olmaz belki de çok daha sonra olabilirdi."⁷⁹.

Etniki Eteryaya'nın Yunan İsyanı'nı hazırlayan ve Yunanistan'ı isyan ettiren gizli bir cemiyet olduğu, 1814 yılında Odessa'da kurulan bu cemiyetin Osmanlı Devleti içindeki Hristiyan milletleri ayaklandırmak için faaliyet gösterdiği ve cemiyetin Osmanlı topraklarının farklı yerlerinde birçok gizli şubeler açtığı aktarılmıştır. İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi'nin de bu cemiyetin içinde bulunduğu, Rus çarının himayesi altında bulunan cemiyetin başkanının Fenerli Rumlardan İpsilanti isminde birisi olduğu; Rus çarının himayesine güvenen İpsilanti'nin, 1820 yılında Eflak ve Boğdan halkını isyan ettirmeye çalıştığı fakat Lâtin ırkından olan bölge halkının Rumları sevmedikleri ifade edilmiştir. Eflak ve Boğdan halkının, özellikle kendilerini yönetmeleri için atanan beylerin, İstanbul Rumlarından olması nedeniyle onlara karşı bir kin ve nefret besledikleri; işte bu sebeplerden dolayı cemiyetin bölge halkını isyana sürükleyemediği, isyana kalkışan bir kısım halkında, Osmanlı güçleri tarafından yenilgiye uğratarak isyancıların dağıtıldığı belirtilmiştir⁸⁰.

Bu durum üzerine Eflak ve Boğdan isyanından istediğini elde edemeyen Etniki Eteryaya Cemiyeti'nin Mora halkını ayaklandırmak için faaliyete başladığı, Rumların esasen 1814 yılından itibaren isyan için gereken hazırlıkları yaptıkları; Tepedelenli Ali Paşa'nın şiddet ve baskısından korkarak isyana girişmeye cesaret edemedikleri ifade edilmiştir. Fakat Ali Paşa'nın ortadan kaldırılmasından sonra Mora halkının önemli bir kısmının, silâha sarılarak dağlara çıktığı; Tepedelenli Ali Paşa isyanını bastırmaya gönderilen Mora'daki muhafız kuvvetlerin yokluğundan yararlanan isyancıların Mora'daki kaleleri ele geçirerek Müslüman halkı öldürdükleri belirtilmiştir⁸¹.

Yunan İsyanı'nın daha önce belirtilen sebeplerden dolayı hızlı bir şekilde büyümesi üzerine millî bir olay haline geldiği, Rumların, çoğunlukta olduğu yerlerde Müslüman halkı öldürerek şehir ve kasabaları yağma edip yaktıkları dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ise, baştan önem vermediği bu isyanı bastırmak için az sayıda kuvvet gönderdiği fakat gönderdiği kuvvetlerin ard arda yenilmesi üzerine durumun ciddiyetini anladığı ve sonunda devletin kendi gücüyle bu isyanı bastıramayacağını anlayarak 1824 yılında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı bu göreve tayin ettiği ifade edilmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın, Mora ve Girit valiliklerinin kendisine verilmesi koşuluyla, oğlu İbrahim Paşa'yı

⁷⁸ Enver Koray, Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1951, s. 144-145.

⁷⁹ Koray, a.g.e., s. 145.

⁸⁰ Koray, a.g.e., s. 145.

⁸¹ Koray, a.g.e., s. 145.

Mora'ya gönderdiği, İbrahim Paşa'nın kısa zamanda isyancıları birçok yerde yenilgiye uğratarak dağıttığı belirtilmiştir⁸².

Mehmet Ali Paşa'nın Mora İsyanı'nı bastırmasının Avrupa'yı harekete geçirdiği, Avrupalı aydınların Yunanlıları, eski Yunan medeniyetini kuranların çocukları saydıkları; bu sebeple onlar hakkında devlet adamlarını harekete geçirecek ateşli yazılar yazdıkları vurgulanmıştır. Öte yandan Mehmet Ali Paşa'nın Doğu Akdeniz'de yer alan Girit ve Mora valiliklerini elde etmesinin, Avrupa devletlerinin birçoğunun çıkarına aykırı olduğundan dolayı Yunan İsyanı'na karışmayı yararlı buldukları aktarılmıştır. Bu bağlamda Rusya'nın Osmanlı Devleti yerine güçlü bir devletin geçmesini istemediği, İngiltere'nin Hindistan yolu üzerinde ve Fransa'nın dostu bir devletin Mısır'da kurulmasına razı olmadığı, Avusturya'nın Viyana Kongresi kararlarına aykırı olduğunu hatırlatmasına rağmen bu devletlerin isyana karışmalarını engelleyemediği dile getirilmiştir⁸³.

Bütün bu sebeplerden dolayı Londra'da bir konferans toplandığı, konferansın bağımsız bir Yunanistan kurulması hedefini güttüğü; bu sebeple ortak bir donanmayı Akdeniz'e yolladıkları ve müttefiklerin Osmanlı Devleti'ne ultimatom göndererek Yunanlara daha geniş ayrıcalıklar verilmesini istedikleri fakat Osmanlı Devleti'nin bu isteği, iç işlerine karışma saydığından ötürü kabul etmediği ifade edilmiştir. Bunun üzerine müttefik kuvvetlerin 1827 yılında Navarin Limanı'nda bulunan Türk donanmasını topa tutarak yaktıkları (bkz. Görsel 2), Osmanlı Devleti'nin bu olayı protesto ederek zarar ve ziyanı istediği ancak müttefik devletlerin bu isteğe cevap vermedikleri bilgisi verilmiştir⁸⁴.

Görsel 2. Navarin Olayı⁸⁵

Ardından, sadece Rusya'nın Yunanistan'ın bağımsızlığını ne bahasına olursa olsun elde etmek istediğinden, bu protesto üzerine Osmanlı Devleti'ne savaş açtığı; Yeniçeri Ocağı'nı yeni kaldırmış ve ordusunu henüz daha kuramamış Osmanlı Devleti'nin bu savaş ilanı karşısında çok zor duruma düştüğü vurgulanmıştır. Bütün bu olumsuz koşullara rağmen Osmanlı ordusunun savaşın başında büyük başarılar kazandığı fakat büyük bir cesaretle Balkanları aşarak, Edirne'ye giren bir Rus tümeninin Osmanlı devlet adamlarını korkuya düşürmesi üzerine Osmanlı Devleti'nin barış istediği ifade edilmiştir. Yazar, burada bu tümenin küçük bir direniş ile yok edilebileceği halde İstanbul'daki devlet adamlarının telaşa kapıldıkları değerlendirmesinde bulunmuştur. Bunun üzerine 1829 yılında imzalanan Edirne Barışı ile Yunanistan'ın bağımsızlığının kabul edildiği ve bu şekilde Yunanistan'ın, Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrı bağımsız bir devlet haline geldiği belirtilmiştir⁸⁶.

Atsız ve Oran'ın *Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi*'nde, "Yunan isyanı ve Yunan devletinin kuruluşu" alt başlığında, "Rum'ların durumu" yan başlığında, Mora'da, Adalar'da ve Orta Yunanistan'da kalabalık

⁸² Koray, a.g.e., s. 146.

⁸³ Koray, a.g.e., s. 146.

⁸⁴ Koray, a.g.e., s. 146-147.

⁸⁵ Koray, a.g.e., s. 146.

⁸⁶ Koray, a.g.e., s. 147.

olan Rumların durumunun diğer tebaadan farklı olduğu belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin müsamahakâr yönetiminin Rumların adet, gelenek ve göreneklerinin değişmeden devam etmesine imkân verdiği aktarılmıştır. Ayrıca Rum gemicilerinin Avrupa'da uzun süre devam eden savaş esnasında, Osmanlı bayrağı altında tarafsızlık haklarından yararlanarak bütün Akdeniz ticaretine egemen oldukları, bu ticaretin sonucunda çok zenginleştikleri; Avrupa'da bulunan diğer zengin Rumların yardımıyla da okullar açtıkları ve bazı gençleri de Avrupa'ya ile Rusya'ya eğitim görmeleri amacıyla gönderdikleri belirtilmiştir. Yunanların bütün bu çalışmaların sonucunda diğer Osmanlı tebaalarına göre fikren daha olgun bir seviyeye çıktıkları ve eğitim için dışarıya gönderilen gençlerin memleketlerine döndüklerinde Yunan millî dâvasının öncü sınıfını oluşturdukları ifade edilmiştir⁸⁷.

Fransız İhtilâli ile her yere yayılan milliyetçilik akımının çok geçmeden Rumlar arasında da yerleşmekte gecikmediği, Avrupa ile yoğun temas ile Rusların teşvikinin bu akımı güçlendirdiği ve bu şekilde Rumlardaki bağımsızlık arzusunun gün geçtikçe arttığı dile getirilmiştir. Rumları eskiden beri isyana teşvik eden Rusların Mora'da bir Rum hükümeti kurmak için uğraş verdiği; 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında buna yönelik olarak bir ayaklanma başlattığı vurgulanmıştır. Burada daha önce incelenen ders kitaplarında olduğu gibi Tepedelenli Ali Paşa'nın varlığının ve Rumlar arasındaki baskısının onların isyan etmelerini engellediği üzerinde durulmuş; yine Tepedelenli'nin, II. Mahmut üzerinde etkili olan Nişancı Halet Efendi'nin entrikaları sonucunda ortadan kaldırılmasının, Rumların rahatlamalarına neden olduğu ifade edilmiştir⁸⁸.

“*Etniki Eteryâ cemiyeti*” yan başlığında, ilk olarak, Yunan İsyanı ve bağımsızlığının kazanılmasında en önemli rolü oynayan unsurun Etniki Eteryâ Cemiyeti olduğu bu cemiyetin iki Rum ve bir Bulgar tarafından 1814 yılında Odesa'da kurulduğu bilgisi verilmiştir. Bu cemiyetin amacının, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak olarak belirlendiği ve bu amaca ulaşmak için de Osmanlı Devleti içindeki bütün Hristiyanları devlete karşı isyan ettirmeyi planladığı aktarılmıştır. Cemiyetin başkanının Rus çarının yaveri olan Aleksandr İpsilanti olduğu; bu kişinin başkan olarak seçilmesinin gerekçesinin, cemiyetin gerçek başkanının Rus çarı olduğu izlenimini vermek olduğu, bu sebeple İpsilanti'ye ancak başkan vekili denilebileceği ifade edilmiştir. Ardından cemiyetin kısa sürede Avrupa'da ve Balkanlarda birçok şubeler açtığı, bu şubeler yoluyla para ve silah toplamaya çalıştığı, isyan için propaganda yapmaya başladığı dile getirilmiştir. Başta Rum patriği olmak üzere İstanbul'da ve devletin çeşitli yerlerinde yaşayan hatta devlet hizmetinde bulunan birçok Yunanın da bu cemiyete katıldığı belirtilmiştir⁸⁹.

“*Eflak, Buğdan ve Mora isyanları*” yan başlığında, Eflak ve Boğdan'da, Rusların halkı isyana teşvik ettiği, XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin Fenerli Rumlardan seçerek gönderdiği beylerin yolsuzluk yapmalarının, bölge halkının Osmanlı yönetiminden soğumasına neden olduğu ve bu sebeplerden dolayı kendilerini Romalıların torunları sayan Romenlerde bağımsız olma isteğinin arttığı ifade edilmiştir. İpsilanti'nin bu huzursuzluklardan yola çıkarak ve Rusya'ya yakınlığından dolayı ilk olarak isyanı Eflak ve Boğdan da başlatmayı uygun bulduğu fakat Romenlerin, Rumları sevmedikleri için bu girişime kayıtsız kaldığı belirtilmiştir. Bu durumun sonucunda isyana yoğun katılım ümit eden İpsilanti'nin, sadece sekiz on bin kadar yardımcı bulabildiği ve bunların da kısa sürede dağıtılarak İpsilanti'nin Avusturya'ya kaçtığı aktarılmıştır⁹⁰.

İpsilanti'nin Eflak ve Boğdan'da başlattığı ve kısa sürede sona erdirilen isyan hareketinin daha sonra Mora'ya geçtiği, asilerin Mora'nın merkezi Tripoliçe'yi işgal ettikleri; Rum gemicilerinin de denizden isyana katıldıkları ve isyanın kısa sürede güneyden Tesalya ile Manastır'a kadar yayıldığı aktarılmıştır. Aynı anda, Rumların Avrupa'da Osmanlı Devleti aleyhine geniş ölçekli bir propaganda çalışmasına giriştikleri, Osmanlı ordusunun küçük bir başarısını ya da asilere karşı şiddetini abartarak her tarafa yaydıkları ve Avrupa kamuoyunu da süratle Osmanlı Devleti aleyhine çevirdikleri belirtilmiştir. Bu propagandaların etkisiyle Avrupa'dan her sınıftan halkın Yunanları, maddî ve

⁸⁷ Bedriye Atsız ve Hilmi Oran, Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1956, s. 174.

⁸⁸ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 174.

⁸⁹ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 174-175.

⁹⁰ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 175.

manevî olarak desteklemeye başladıkları; meşhur İngiliz şairi Byron'un bu heyecana kapılarak Yunanistan'a kadar geldiği, Viktor Hugo'nun Yunanları öven yazılar yazdığı üzerinde durulmuştur. Avusturya başbakanı Meternich'in ise ülkesinin çıkarlarına aykırı bulduğu bu isyanın bir an önce bastırılması için Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya başladığı ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1824 yılında, giderek büyüyen, genişleyen ve Avrupa devletlerinin desteğini de arkasına alan bu isyanı bastırmak için Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği, ödül olarak kendisine Mora ve Girit valiliklerinin verileceği aktarılmıştır. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa'nın, oğlu İbrahim Paşa komutasında asker ve donanmayı Mora'ya gönderdiği; Osmanlı güçleriyle Mısır güçlerinin iş birliği yaparak, isyanı kısa sürede bastırdığı fakat bu defa da Avrupa devletlerinin isyana müdahale ettiği vurgulanmıştır⁹¹.

“*Navarin Vak'ası (1827)*” yan başlığında, Avrupa devletlerinin isyana başlangıçta kayıtsız kaldıkları, sebebinin ise Meternich sistemi içerisinde olmaları olduğu dile getirildikten sonra isyana daha sonra dâhil olmalarının sebepleri maddeler halinde gösterilmiştir. Buna göre: “1) Umumi efkâra uymak zorunda kaldılar. 2) İngiltere ve Fransa, Osmanlı devletinin gittikçe zayıfladığını görüyorlardı. Ruslar'a karşı Akdeniz'de kendilerine bağlı ve minnettar bir Yunan devleti kurmakla hem Balkanlar'da bir nüfuz sahası yaratmış ve hem de Ruslar'ın Akdeniz'e inmelerine engel olmuş olacaktı.” Rusya'nın da bu belirtilen düşünceler ile hareket ettiği, kurulacak Yunanistan ile Akdeniz'de bir dayanak noktası kazanmış olacağını düşündüğü ve bu düşüncelerin üç devleti de Yunanistan'ın kurulması faaliyetlerinde birden yarışa sürüklediği ifade edilmiştir⁹².

İngiltere ve Rusya'nın Mehmet Ali Paşa'nın Yunan İsyanı'na müdahil olarak güçlenmesinin, çıkarlarına aykırı olduğunu düşündükleri ancak bütün bu sebeplere rağmen İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmak istemediği; Rusya'nın ise Yeniçeri Ocağı'nı yeni kaldıran Osmanlı Devleti'ne, henüz kuvvetlenmeden, Mora isyanını bahane ederek bir savaş açmak amacını güttüğü vurgulanmıştır. Bu esnada İngiltere'nin, Rusya'yı meselenin anlaşma yolu halledilmesi konusunda ikna ettiği, Londra'da bir anlaşmaya vardıkları; Fransa'nın da onay verdiği anlaşmaya göre Yunanistan'ın vergi veren bir prenslik olmasının kararlaştırıldığı aktarılmıştır. Üç devletin kararı Osmanlı Devleti'ne bildirdiği, Osmanlı Devleti'nin ise bu üç devletin Yunanistan hakkındaki kararlarını iç işlerine müdahale sayarak reddettiği ve bunun üzerine üç devletin, Mora'ya donanma yollayarak Navarin'de bulunan Osmanlı ve Mısır donanmalarını yaktıkları belirtilmiştir⁹³.

“*Osmanlı-Rus savaşı ve Edirne barışı (1828-1829)*” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin ortada bir harp durumu olmaksızın gemilerinin batırılması üzerine üç devletten, izahat ve tazminat istediği fakat Rusya'nın bu isteğe cevabının savaş açmak olduğu; İngiltere ve Fransa'nın ise bu savaşa katılmadıkları ifade edilmiştir. Bu esnada Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmış, donanmasının Navarin'de yakılmış ve bu sebeplerden dolayı çok zayıf bir durumda olduğu vurgulanmıştır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Rusların, savaşın ilk zamanlarında kolay başarı kazanamadıkları fakat 1829 yılında bir yandan Erzurum'a, diğer yandan Edirne'ye girdikleri ve savaş sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile (bkz. Görsel 3) Yunanistan'ın tam istiklâlini kazandığı belirtilmiştir⁹⁴.

⁹¹ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 175.

⁹² Atsız ve Oran, a.g.e., s. 175-176.

⁹³ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 176.

⁹⁴ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 176-177.

Görsel 3. Bükreş ve Edirne Antlaşmaları⁹⁵

Oktay'ın *Tarih III*'de, “Yunan isyanı ve Yunan Devletinin kurulması (1820-1829)” yan başlığında, Rumların Osmanlı Devleti yönetimi altında yaşayan Hristiyanlar içerisinde daha ayrıcalıklı bir konumda oldukları, daha çok Yunanistan, Mora, Ege Adaları, Batı Anadolu, Marmara ve Karadeniz kıyılarındaki şehir ve kasabalarda oturdukları; sanat, ticaret ve özellikle gemicilikle uğraştıkları aktarılmıştır. Fatih zamanında Rumların kesin olarak Osmanlı Devleti'ne bağlandıkları, diğer Hristiyanlara uygulandığı gibi onlara da din, mezhep ve dil özgürlüğünün verildiği ve hele Mora ile Ege Adalarındaki Rumların, âdeta bağımsız bir halde hayatlarını devam ettirdikleri ifade edilmiştir⁹⁶.

Osmanlıların Rumları, diğer Hristiyan milletlerden daha üstün tuttıkları; tercümanlık başta olmak üzere çeşitli devlet memurluklarında kullandıkları hatta Eflak ve Boğdan beyliklerine, İstanbul'daki Fener Rum beylerinden atama yaptıkları belirtilmiştir. Diğer Hristiyan milletlere göre, daha zengin ve aydın olan Rumların, XVIII. yüzyılda, Rusya ile olan temaslarının onlar arasında milliyet ve istiklâl fikirlerinin yayılmasına yardım ettiği ve aslında Rusların, Deli Petro zamanından itibaren Rumları her fırsatta Osmanlı Devleti aleyhine kışkırttıkları belirtilmiştir. Bu bağlamda 1768 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Rus donanmasının Mora sularına gelmesi üzerine Rumların ayaklandıkları, o zaman bu ayaklanmanın hemen bastırıldığı dile getirilmiştir⁹⁷.

Fransız İhtilâli esnasında Türk bayrağı altında her tarafta rahat bir şekilde dolaşan Rumların Akdeniz ticaretini ele geçirdikleri; Marsilya, Tiryeste, Odesa gibi büyük şehirlerde yaşayan Rumların bu sâyede zenginleştikleri ve bu zenginliği kullanarak Yunanistan'da birçok okul açtıkları belirtilmiştir. Bu okulların Rumlar arasında milliyet, hürriyet ve istiklâl düşüncelerini yaydıkları, Fransız İhtilâli'nin bu düşünceleri daha fazla güçlendirdiği ve sonunda Rumların Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını elde etmek amacıyla Etniki Eteryia isminde bir cemiyet kurdukları aktarılmıştır. Etniki Eteryia Cemiyeti'nin, 1814 yılında Odesa'da İki Rum ve bir Bulgar tarafından kurulduğu, bu cemiyetin esas amacının Eski Bizans İmparatorluğu'nu tekrar kurmak olduğu ve İstanbul Patriği ile Rus çarının bu cemiyetin kurulduğundan haberlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Cemiyetin kısa sürede güçlendiği, İstanbul ve Yunanistan'da birçok şubeler açtığı; İstanbul Patriği başta olmak üzere önemli zengin Rumlar ve aydınların cemiyete katıldıkları ve cemiyetin başkanının, Rus çarının yaveri olan eski Eflâk beyinin oğlu Aleksandr İpsilanti olduğu belirtilmiştir. Etniki Eteryia Cemiyeti'nin faaliyetleri sonucunda isyana hazır gelen Rumların bu sırada önlerindeki en önemli engelin kendilerinin çalışmalarından haberdar olan Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa olduğu fakat Ali Paşa'nın devlete

⁹⁵ Atsız ve Oran, a.g.e., s. 176.

⁹⁶ Emin Oktay, *Tarih Lise III*, Atlas Yayınevi, İstanbul 1964, s. 222.

⁹⁷ Oktay, a.g.e., s. 223.

isyani etmesi üzerine Osmanlı kuvvetlerinin paşa ile uğraşmasını fırsat bilen Rumların ve cemiyetin ayaklanmaya karar verdiği aktarılmıştır⁹⁸.

“*Eflak ve Mora isyanları*” yan başlığında, diğer incelenen tarih ders kitaplarında yer almayan bir bilgi yer almış ve bu bilgide, cemiyetin, isyanın Rum nüfusun yoğun olarak bulunduğu Mora’da yapılmasını istediği, fakat başkan İpsilanti’nin Rusya’dan göreceği yardıma güvenerek isyanın Eflak’ta başlamasına karar verdiği ve 1820 yılında 800 atının Eflak’a girdiği ve Eflaklıların Rumları hiç sevmedikleri için bu isyana katılmadıkları vurgulanmıştır. Bunun üzerine yalnız kalan İpsilanti’nin isyanın Osmanlı güçleri tarafından kısa sürede bastırıldığı ve 1820 yılında Avusturya’ya kaçtığı bilgisi verilmiştir. İpsilanti’nin Avusturya’ya kaçmasından sonra 1821 yılında, Mora Rumlarının isyan ettikleri, devletin Tepedelenli Ali Paşa ile meşgul olmasının etkisiyle Mora İsyanı’nın kısa sürede geliştiği, Rumların Mora’da ve Teselya’da Türklere saldırdıkları; Müslüman halkı keserek mallarını yağma ettikleri ve görülmedik vahşetler yaptıkları vurgulanmıştır. Bu isyanın Avrupa’da büyük bir alaka ve sevgi ile karşılandığı çünkü o esnada Avrupa’nın birçok aydınının Rumlara eski medeni Yunanlıların çocukları gözüyle baktıkları ve bu sebeple her yerde Rum asilerin bir kahraman gibi karşılanarak onlara para ile malzeme yardımının yapıldığı aktarılmıştır. Hatta aralarında İngilizlerin ünlü şairi Lord Byron’un bulunduğu birçok gönüllünün Yunanistan’a gelerek savaşa katıldıkları bilgisi verilmiştir⁹⁹.

Yunan İsyanı’nın, bütün çabalara rağmen bastırılmaması üzerine, padişahın isyanı bastırmak üzere Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’dan yardım istediği, Mora ile Girit valiliklerinin kendisine verileceği sözünü alan valinin, oğlu İbrahim Paşa komutasında bir ordu ile donanmayı Mora’ya gönderdiği ve İbrahim Paşa’nın varmasından sonra Mora ve adalardaki isyanın kısa sürede bastırıldığı, asilerin merkezi konumundaki Misolonki Kalesi’nin geri alındığı ve bu savaş esnasında Lord Byron’un da öldüğü ifade edilmiştir¹⁰⁰.

“*Navarin Olayı (1827)*” yan başlığında, Yunan İsyanı’nın bastırılması üzerine o zamana kadar sadece maddî ve manevî yardım yapan İngiltere ile Rusya’nın isyana fiilî olarak müdahale etmeye karar verdikleri; bu iki devletin esas korkusunun, Mora ve Girit’i Mehmet Ali Paşa’nın ele geçirmesi olduğu, çünkü bu yerlerde güçlü bir valinin bulunmasını istemedikleri ifade edilmiştir. Hem Rusya hem de İngiltere’nin bölgede küçük bir Yunanistan’ın ya da zayıf bir Osmanlı Devleti’nin bulunmasının menfaatlerine daha uygun olduğu ve bu sebeple, bu iki devletin kendi aralarında anlaşarak bağımsız bir Yunan Devleti’nin kurulmasına karar verdikleri belirtilmiştir. Ardından bu kararlarını Fransa ve Avusturya’ya da bildirdikleri; Avusturya’nın ret cevabı verdiği, Fransa’nın ise kabul ettiği ve bunun üzerine bu üç devlet arasında bir antlaşma imzalandığı dile getirilmiştir. Bu antlaşma gereğince üç devletin Osmanlı Devleti’ne bir ultimatoom çekerek Yunanistan’ın istiklâlini istedikleri ve bu teklife şimdîye kadar ya Bâbîâlî ya da Osmanlı Devleti tarafından verilen ret cevabının bu defa padişah II. Mahmut tarafından verildiği görülmüştür. Buna göre, II. Mahmut’un üç devletin teklifini, Osmanlı Devleti’nin iç işlerine karışma sayarak reddettiği hatta İngiliz elçisine “Biz, sizin İrlanda meselesine karışıyor muyuz? O sizin nasıl bir iç meseleniz ise, bu da bize ait bir iç meseledir” dediği ifade edilerek, II. Mahmut’un imajı güçlendirilmiştir. II. Mahmut’un ret cevabı üzerine üç devletin, müttefik donanmalarını Mora sularına göndererek, Yunanistan’ın bağımsızlığını “zorla” sağlamaya çalıştıkları, bu amaçla Türk ve Mısır donanmalarının bulunduğu Navarin Limanı’nı 1827 yılında kuşattıkları ve bir süre sonra sudan bir bahane ile limana saldırarak Türk gemilerini yaktıkları belirtilmiştir¹⁰¹.

“*Osmanlı-Rus harbi ve Edirne Antlaşması (1828-1829)*” yan başlığında, Osmanlı Devleti’nin, maruz kaldığı bu haksız ve yersiz saldırıyı protesto ettiği üç devletten, tazminat ve tarziye istediği ve üç devletin İstanbul’da bulunan elçilerinin de savaşın suçunu Türk kaptanlarına attıkları ifade edilmiştir. Bu üç devletin sefirinin, Osmanlı hükümetinin suçunu kabul etmemesi üzerine İstanbul’u terk ettikleri,

⁹⁸ Oktay, a.g.e., s. 223.

⁹⁹ Oktay, a.g.e., s. 223-224.

¹⁰⁰ Oktay, a.g.e., s. 224.

¹⁰¹ Oktay, a.g.e., s. 224.

bu şekilde İngiltere, Rusya ve Fransa ile siyâsî ilişkilerin kesildiği; Fransa'nın, Yunan Sorunu çözülünceye kadar Mora'yı işgal ettiği, İngilizlerin Mora'da kalan Mısır güçlerini İskenderiye'ye taşıdığı aktarılmıştır. Fakat Rusya'nın bu iki devletten daha baskın çıkarak Osmanlı Devleti'ne savaş açtığı ve böylece 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın başladığı belirtilmiştir. Savaşın başladığı esnada Yeniçeri Ocağı'nı yeni kaldıran, donanması Navarin'de mahvolan ve askerî ıslahatın henüz daha yerleşemediği Osmanlı Devleti'nin savaşa hazır olmadığı ve Rusların bu durumdan yararlanarak ilk darbeye Eflak ve Boğdan'ı işgal ettiği vurgulanmıştır. Ardından Rusların Tuna boylarına indikleri, doğuda Kafkasya tarafından Anapa, Soğucak, Poti, Kars ve Ardahan kalelerini işgal ettikleri fakat Şumnu'daki Türk askerlerinin son derece kahramanlık gösterdikleri, yerlerini terk etmedikleri ve Rusların Silistre'de mağlup ve perişan oldukları aktarılmıştır. Fakat 1829 yılında Rusların daha büyük güçlerle saldırıya geçtikleri; Anadolu tarafından ilk defa olarak Erzurum'a kadar gelerek şehri işgal ettikleri; Rumeli tarafından da, Silistre'yi işgal ettikleri ve bu durumdan yararlanan bir Rus ordusunun Balkanları aşarak Edirne'ye gelerek Rus öncülerinin İstanbul kapılarına dayandığı ifade edilmiştir. Ancak bu sırada batıdan ilerleyen bir Türk ordusunun Edirne'ye giren Rus ordusunu kuşatmak üzere olduğu, fakat harb durumundan haberi olmayan Padişahla devlet erkânının telâş ve korkuları nedeniyle Ruslarla 1829 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı (bkz. Görsel 4) ve bu antlaşmaya göre, Yunanistan'ın istiklâlinin tanındığı belirtilmiştir¹⁰².

Görsel 4. Bükreş ve Edirne Antlaşmaları¹⁰³

Akşit'in *Tarih III*'de, "Yunan ayaklanması" yan başlığında, ilk olarak Yunanların, Sırlar ve Bulgarlardan daha fazla imtiyaza sahip olduğu, toplu olarak bir bölgede yaşamadıkları; Osmanlı Devleti'nin her tarafına dağıldıkları ancak kıyı şehir ile kasabalarında daha kalabalık olarak buldukları Mora, Teselya ve Yunan adalarında çoğunluk oluşturdukları belirtilmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde diğer Hristiyan milletlere olduğu gibi Yunanlara da dil, din ve mezhep özgürlüğü sağlandığı, bu durumdan yararlanan Yunanların âdeta bağımsız bir halde yaşadıkları ve Türk bayrağının koruması altında bulunan Rum gemicilerin Akdeniz ve Karadeniz ticaretini ellerine alarak zenginleştikleri vurgulanmıştır. Bu şekilde zenginleşen Rumların XIX. yüzyılın başlarında yüz civarında gemiye sahip oldukları ve korsanlara karşı bu gemileri silahlandırdıkları ifade edilmiştir¹⁰⁴.

İstanbul'da Fener'de oturan Rum patriğinin bütün Ortodoksların din başkanı olduğu, Rumların Osmanlı Devleti'nde tercümanlık görevlerini yerine getirdiği gibi Eflak ve Boğdan voyvodalarının da Rumlar arasından seçildiği dile getirilerek Rumların Osmanlı Devleti'nde diğer Hristiyan milletlere göre daha ayrıcalıklı bir durumda oldukları bir daha vurgulanmıştır. Türklerin adil yönetimi altında yaşayan Rumların bu durumlarının, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla değiştiği, haksızlıklara

¹⁰² Oktay, a.g.e., s. 225.

¹⁰³ Oktay, a.g.e., s. 217.

¹⁰⁴ Niyazi Akşit, *Tarih Lise III, Remzi Kitabevi, İstanbul 1981, s. 206.*

uğramaya başladıkları, onlardan haksız miktarda vergi alınmasının onları gayrimemnun hale getirdiği ileri sürülerek Yunan İsyanı'nın çıkmasında Osmanlı Devleti'nin de payı olduğu belirtilmiştir¹⁰⁵.

Yunan İsyanı'nın çıkmasında önemli paya sahip diğer bir etkenin XVIII. yüzyılda Avrupa'da, özellikle Rusların, Rumlar arasında milliyetçilik fikrinin gelişmesine yönelik faaliyetleri ve Fransız İhtilâli'nin etkisiyle milliyetçilik akımının daha da güçlenmesi olduğu belirtilmiştir. Ardından milliyetçilik fikrinin etkisi altında kalan Rum aydınlar tarafından bağımsızlık düşüncesinin işlenmeye başlandığı; bu aydınların Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulması hakkında yazılar yazarak, Avrupalıları bu amacın gerçekleşmesi için yardıma çağırdıkları aktarılmıştır. Yunan İsyanı'nın sebepleri arasında Hümanizma ve Rönesans hareketleri ile eski Yunan medeniyetini tanıyan Avrupalı aydınlarında Yunan dostluğunun başladığı; Fransız Voltaire ile İngiliz Byron'un Yunan taraftarı yazılar kaleme aldıkları ve bu yüzyılda zengin Rumların çocuklarını Rusya ya da Fransa'da okutmaları da gösterilmektedir. Yunan İsyanı'nı hazırlayan ve yöneten cemiyetin Etniki Eteryaya olduğu, iki Rum ve bir Bulgar tarafından Odesa'da kurulan cemiyetin başkanının, Rus çarının savaş yaveri Aleksandr İpsilanti'nin olduğu bilgisi verilmiştir. Bu cemiyetin Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak amacıyla yola çıktığı, bu amaca yönelik olarak Osmanlı Devleti'nin her yerinde şubeler açtığı, İstanbul'daki Rum patriğinin ve Eflak beyinin de bu cemiyete üye olarak kaydedildiği ve bu cemiyetin amacına ulaşmak için en çok Rus çarına güvendiği ifade edilmiştir¹⁰⁶.

Rumların, Yanya Valisi ve bir süre Rumeli beylerbeyliği görevlerini yerine getiren Tepedelenli Ali Paşa'dan çok korktukları, akıllı bir adam olan Tepedelenli'nin Rumların hareketlerini yakından izlediği, Etniki Eteryaya'nın faaliyetleri hakkında zamanında Babiali'ye bilgi verdiği vurgulanmıştır. Fakat kendisini çekemeyenlerin onunla II. Mahmut'un arasını açtıkları ve vezirlik görevinin ondan alınmasına neden oldukları belirtilmiştir. Bu durum üzerine isyan eden Tepedelenli Ali Paşa'nın Rumlar üzerindeki baskısının kalkmasını ve Osmanlı kuvvetlerinin bu isyanı bastırmak üzere bölgeden gitmesini fırsat gören Etniki Eteryaya Cemiyeti'nin de ayaklanma zamanının geldiğini anlayarak harekete geçmeye karar verdiği belirtilmiştir. Yunan İsyanı'na karar verildikten sonra isyanın nerede başlatılması gerektiği konusunda bir tartışma yaşandığı, buna göre Etniki Eteryaya Cemiyeti üyelerinin isyanı Mora'da başlatmak istedikleri; cemiyetin başkanı İpsilanti'nin ise Rusya'ya yakınlığını öne sürerek isyanı Eflak'ta başlatmak istediği dile getirilmiştir. İpsilanti'nin bu isyana Romenlerle beraber Sırpların ve Bulgarların da katılmalarını ümit ettiği ancak belli oranda özerk bir idareye sahip olan Romenlerin Rumları hiç sevmedikleri; bu sebeple isyanın gelişmediği ve Osmanlılar tarafından kolaylıkla bastırılarak İpsilanti'nin 1820 yılında Avusturya'ya kaçmak zorunda kaldığı ifade edilmiştir¹⁰⁷.

Etniki Eteryaya'nın Eflak'ta çıkardığı isyanın bastırılmasından bir süre sonra 1821 yılında bu defa Mora'da bir isyan başlattığı, Mora halkının büyük çoğunluğunun Rum olmasından dolayı isyanın kısa süre içinde millî bir şekil aldığı; ayaklananların başında büyük papazların bulunduğu, asilerin ele geçirdikleri Türkleri öldürerek mallarını yağma ettikleri belirtilmiştir. Yunan gemicilerin silahlı gemileri aracılığıyla isyanın Adalara sirayet etmesini sağlamaya çalıştıkları; Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırmak için yoğun çaba sarf etmesine rağmen bir türlü başarılı olamadığı ve sonunda padişahın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemek zorunda kaldığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa'nın, oğlu İbrahim Paşa komutasında güçlü bir orduyu Mora'ya yolladığı, İbrahim Paşa'nın isyanı kolaylıkla bastırdığı fakat o esnada 1827 yılında Avrupa devletlerinin isyana müdahale ettikleri ifade edilmiştir¹⁰⁸.

“*Navarin olayı*” yan başlığında, Rusların ve İngilizlerin Doğu Akdeniz'in, güçlü bir vali olan Mehmet Ali Paşa'nın eline geçmesinin kendi çıkarlarına aykırı olduğu düşüncesiyle; Fransızların ise 1815 yılında kendisine karşı kurulan Kutsal Birliği parçalamak düşüncesiyle Yunan İsyanı'na karıştıkları ve üç devletin Londra da bir antlaşma imzaladıkları aktarılmıştır. Bu antlaşmaya göre Yunanistan'ın

¹⁰⁵ Akşit, a.g.e., s. 206.

¹⁰⁶ Akşit, a.g.e., s. 206-207.

¹⁰⁷ Akşit, a.g.e., s. 207.

¹⁰⁸ Akşit, a.g.e., s. 207-208.

Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir devlet haline geleceği ve Osmanlı Devleti'nin bu maddeyi kabul etmediği takdirde kendisine karşı güç kullanılacağı kararlaştırılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu isteği iç işlerine müdahale olarak kabul ederek reddetmesi üzerine, üç devletin 1827 yılında Navarin'deki Osmanlı ve Mısır donanmalarını yaktıkları ifade edilmiştir. Bu olay üzerine Osmanlı Devleti'nin, ortada savaş olmadan donanmasını yok eden üç devletten savaş tazminatı ve tarziye istediği, bu isteklere Rusya'nın savaş açarak cevap verdiği belirtilmiştir¹⁰⁹.

“Osmanlı-Rus savaşı ve Edirne antlaşması” yan başlığında, iki yıl önce Yeniçeri ordusunu kaldıran ve yerine henüz düzenli bir ordu kuramayan Osmanlı Devleti'nin savaşa hazır olmadığı vurgulanmıştır. Rusların Tuna nehrini geçerek Osmanlı topraklarında hızlı bir şekilde ilerleyerek Edirne'yi ele geçirdiği, Doğu Anadolu'da Erzurum ile Kars'ı işgal ettiği ve bu durum üzerine barış istemek zorunda kalan Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1829 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı ifade edilmiştir. Bu antlaşmanın maddelerinden birinin de Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınması olduğu aktarılmıştır. Antlaşma hakkında ise Osmanlı Devleti'nin 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonraki en ağır şartlara sahip antlaşma olduğu ve Osmanlı Devleti'nin artık Rusya'ya kendi güçleriyle karşı koyamayacağını anlamış bulunduğu şeklinde değerlendirme yapılmıştır¹¹⁰.

2.1.4. Türk-İslâm Sentezi Dönemi'nde Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

Türk-İslâm Sentezi Dönemi'nde, Öztuna'nın *Tarih III*'de, “*Türk-Rus Savaşı (1809-12), Sırp ve Yunan İhtilalleri*” alt başlığında, 1809-12 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Bükreş Antlaşması ile son bulduğu, bu antlaşma ile Türkiye'nin Besarabya'yı kaybettiği, küçük bir Sırbistan prensliğine muhtariyet (otonomi) verildiği belirtilmiştir. Tepedelenli Ali Paşa'nın asi edildiği günlerde, 1821 yılında Yunan İsyanı'nın başladığı vurgulanmıştır. Devamında, Romanya'da ihtilal çıkartan Yunanların, hemen ezildiği ancak Mora, bazı Ege adaları ile Attika'da isyanın genişlediği ve Avrupa'nın tamamından yardım gördüğü belirtilmiştir. 1826'da isyanın bastırıldığı fakat Avrupa devletlerinin bu defa resmî olarak Yunan İsyanı'na karıştıkları ve ihtilal ateşini yeniden canlandırdıkları ifade edilmiştir¹¹¹.

“*Navarin Baskını, Türk-Rus Savaşı, Edirne Anlaşması*” alt başlığında, 1827 yılında, Yunan ihtilâlini tekrar başlatmak için, Rus, İngiliz ve Fransız müttefik donanmasının, Türk donanmasını Navarin'de basarak yaktıkları, Rusya'nın savaş ilân ederek, Türk topraklarına girdikleri aktarılmıştır. Fakat bu sırada yazar, Osmanlı ordusu yerine padişahın adını kullanarak, II. Mahmut'un Osmanlı-Rus savaşında, elinden geldiğini yaptığını ifade eden şu cümleleri kullanmıştır: “II. Mahmud'un donanması yakılmıştır. Kapıkulu ocaklarını ilga ettiği için ordusu da yoktur. Avrupa usulünde yeni ordusunu yetiştirmek için iki yıl Rami kışlasında taş odada yatıp kalkar; basit bir albay gibi çamurlar içinde yeni birliklerin yetişmesine nezaret eder ve talimlere çıkar.”¹¹².

Devamında, bir buçuk yıldan az süren Osmanlı-Rus savaşına, 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşması'nın son verdiği, bu savaş esnasında, Türkiye'nin dostu olmadığı; İngiltere ile Fransa'nın da baskı uyguladığı ifade edilmiş ve örnek olarak Fransa'nın Mora'ya bir kolordu göndermesi gösterilmiştir. Edirne Antlaşması'nın hakkında, şartlarının ağır olduğu, bu antlaşma sonucunda Türk İmparatorluğu'nun ağır kayıplara uğradığı; antlaşmada, Rusya lehine; Osmanlı Devleti aleyhine ağır toprak kayıpları ve yüklü bir savaş tazminatı maddeleri bulunduğu belirtilmiştir. Burada yazar, mutaassıp bir Türk düşmanı olan Rus çarı I. Nikolay'ın, şahsiyetini çok kışkırdığı II. Mahmut'u, birçok reform projesini maddi şekilde gerçekleştirebilmek imkânından mahrum ettiği değerlendirmesini yapmıştır¹¹³.

Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın kurulması sağlandığı, 24 Nisan 1830 tarihinde II. Mahmut'un bütün varlığıyla karşı koyduğu Yunan istiklalini tanımak zorunda kaldığı; kurulan Yunanistan'ın, Balkanların ilk bağımsız devleti olduğu belirtilmiştir. Daha sonra, Yunanistan'ın daima Türkiye

¹⁰⁹ Akşit, a.g.e., s. 208.

¹¹⁰ Akşit, a.g.e., s. 208.

¹¹¹ Yılmaz Öztuna, Tarih III, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1976, s. 158-159.

¹¹² Öztuna, a.g.e., s. 163.

¹¹³ Öztuna, a.g.e., s. 163-164.

aleyhine genişleme amacı güttüğünü ve bu politikada Rusya, İngiltere ve Fransa'nın yardımına başvurduğunu ifade edilmiştir¹¹⁴.

Şirin'in *Tarih III*'de, "Yunan İsyanı" alt başlığında, ilk olarak, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Hristiyan milletler arasında, en imtiyazlısının Rumlar olduğu; Rumların, sanat, denizcilik, ticaret uğraştıkları, zenginlikte Osmanlı Devleti'nin Ermeni ve Yahudi tebaası ile yarışabilecekleri ve genel olarak şehirlerde yaşadıkları için de rahat bir yaşam sürdükleri belirtilmiştir. Devamında, Rumların dinî olarak Ortodoks patriğin yönetiminde her türlü özgürlüğe sahip oldukları, hatta diğer Hristiyan milletlerden memur alınmadığı halde Rumların tercümanlık yaptıkları, Eflak ve Boğdan beyi olarak atandıkları belirtilmiştir. Yazar, Osmanlı Devleti'nde, Rumların iyi bir hayat sürme görüşünü biraz daha ileri götürerek Rumların, Osmanlı Devleti içerisinde devletin sahibi konumundaki Türklerden bile daha rahat bir hayat sürdüklerini ifade etmiştir¹¹⁵.

Rumların, yukarıda ifade edildiği gibi rahat bir yaşam sürerken, XVIII. yüzyılda, Rusların, bu topluluk üzerinde çalışmalarının sonucunda daha 1768 yılında isyana hazır hale geldikleri, Fransız İhtilali esnasında Rumların, her tarafta geçerli olan Türk bayrağı altında ticaret yaparak, Akdeniz ticaretinde söz sahibi oldukları dile getirilmiştir. Ayrıca, Rumların, Fransız İhtilali'nin etkisiyle, Yunanistan'da okullar açtıkları, hürriyet ve milliyet düşüncelerini yaydıkları aktarıldıktan sonra, bütün bu gelişmelerin etkisiyle, Eflak beyinin oğlu Aleksandr İpsilanti'nin İstanbul'daki Ortodoks patriğinin bilgisiyle, Yunan İsyanı'nı hazırlamak amacıyla, Rusya'da Etniki Etery (Philiki hetairia) örgütünü kurduğu belirtilmiştir. Bu sırada, Tepedelenli Ali Paşa'nın, bu cemiyetin faaliyetlerini takip ettiği fakat Osmanlı Devleti'nin iç sorunlarından dolayı paşanın isyan ettiği ve onun idam edilmesi ile Yunanlıların isyan edebilmeleri için uygun bir ortamın oluştuğu ifade edilmiştir¹¹⁶.

İpsilanti'nin isyanı, Ruslardan yardım görme ümidiyle, 1820 yılında Eflak'ta başlattığı fakat Eflak halkının Rumları sevmemesinden dolayı isyanın başarısızlıkla sonuçlandığı, 1821 yılında bu defa Mora Yarımadası'nda isyanın tekrar başladığı, isyan sırasında Türk köylülere büyük saldırıların düzenlendiği, binlerce Türk'ün Mora'da, Teselya'da katledildiği ve Türklere görülmedik zulümler yapıldığı vurgulanmıştır. Bu isyana Avrupalıların büyük bir sevgi besledikleri, Yunanlara para ve silah yardımında buldukları hatta İngiliz şair Lord Byron'un Yunanistan'a gelerek isyana katıldığı; Avrupalıların, Yunanların Türklere yaptığı vahşeti görmezden geldiği fakat Yunanların maruz kaldığı en küçük olayları büyüterek Türk vahşetinden bahsettikleri ifade edilmiştir. Yunan İsyanı'nın bastırılmaması üzerine padişahın, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği, İbrahim Paşa komutasındaki Mısır birliklerinin 1827 yılında isyanı bastırarak isyanın merkezi konumundaki Misolonki'yi aldığı belirtilmiştir¹¹⁷.

"1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı" alt başlığında, Yunan İsyanı'nın bastırılmasının İngiltere ile Rusya'nın menfaatlerine uygun olmadığı, bilhassa İngiltere'nin; Rusya, Fransa ve Avusturya ile görüşerek Yunan devletinin kurulması için faaliyette bulunmaya başladığı, Avusturya'nın bu birliğe dahil olmadığı, diğer üç devletin ise Osmanlı Devleti'ne ultimatö vererek Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınmasını istedikleri ifade edilmiştir. II. Mahmut'un bu isteği reddettiği aktarıldıktan sonra padişahın ağzından İngiliz elçisine "Biz sizin İrlanda işinize karışıyor muyuz?" dediği, fakat üç devletin, donanmalarını Mora'ya gönderdiği ve Navarin'de bulunan Türk donanmasını yaktıkları dile getirilmiştir¹¹⁸.

Rusya'nın, Osmanlı Devleti'nin Yeniçeri Ocağı'nı yeni kaldırdığını, yeni bir ordu henüz kurmadığını, savaş hazırlıklarının eksik olduğunu fırsat bildiği için Osmanlı Devleti'ne savaş açtığı; bu bağlamda Rusların Kafkasya'dan ve Tuna'dan saldırıya geçerek Varna'yı aldıkları fakat Silistre'de yenilgiye uğradıkları aktarılmıştır. 1829 yılında Rusların yeniden saldırıya geçerek doğuda Erzurum'a kadar ilerledikleri, bir Rus ordusunun da Edirne'yi işgal ettikleri; bu esnada batıda bulunan bir Türk

¹¹⁴ Öztuna, a.g.e., s. 164.

¹¹⁵ Veli Şirin, *Tarih Lise III*, Gendaş A.Ş., İstanbul 1986, s. 207.

¹¹⁶ Şirin, a.g.e., s. 207-208.

¹¹⁷ Şirin, a.g.e., s. 208.

¹¹⁸ Şirin, a.g.e., s. 208.

ordusunun Edirne'ye yaklaştığı ve bu Rus ordusunu arkadan saracak durumda olduğu belirtilmiştir. Fakat İstanbul'daki hükümetin Rusların Edirne'de olmasından telâşa kapılarak ve acele bir şekilde, 1829 yılında Edirne Antlaşması'nı imzaladığı ifade edilmiştir. Bu antlaşma ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı dile getirilmiştir¹¹⁹.

Mumcu'nun *Tarih 3*'te, “Yunan İsyanı” alt başlığında, ilk olarak Yunan İsyanı'nın Osmanlı Devleti'nde görülen isyanlar içerisinde en ince plânlananı olduğu, bir hayli uzun sürdüğü ve devleti çok uğraştırdığı vurgulanmıştır. Daha sonra isyanın sebeplerine geçilerek bu bağlamda dünyada milliyetçilik fikrinin tam olarak gelişmediği dönemlerde dahi eski Bizans'ın hayali ile tutuşan bazı Yunanların Avrupa kamuoyunu etkiledikleri, ticarete çok ileri gittiklerinden dolayı Avrupa'nın birçok yerinde açtıkları ticaret evlerinin Yunanların propaganda kaynakları görevini yerine getirdikleri ifade edilmiştir. Yunan İsyanı'nda Rus etkisinden bahsedilirken Rus Çarı I. Petro'nun başlattığı hareketin, ilk önce Yunanları hedeflediği; bu hedefe göre Rusların Bizans'ı yeniden kurmayı, Yunanlılarla birlikte bütün Ortodoks dünyasını egemenlikleri altına almayı ve Rum Ortodoks patriğinin bu yeni devletin odağını oluşturmasını plânladıkları vurgulanmıştır. Yunanların, yukarıda izah edilen hedeflere yönelik olarak XVIII. yüzyılda Rusya'da kurduğu derneklerle bu plânların propagandasını yapmaya başladıkları, bu faaliyetlerin etkili olduğu; Avrupa'nın belli başlı merkezlerinde Yunan dostluğu derneklerinin açıldığı belirtilmiştir. Yunanlıların eski büyük Greklerle hiç ilgileri olmadığı halde bu romantik propagandalar yoluyla Yunan davasını Avrupa'ya tanıttığı değerlendirilmesi yapılmıştır¹²⁰.

Avrupa'da milliyetçilik akımlarının yaygınlaşmasından sonra Yunanların bağımsızlık isteklerinin daha da arttığı, XVIII. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin zayıf düşmesiyle Rusların bu isteği iyice kamçıladıkları belirtildikten sonra Rusya denetimindeki bir Yunan devletinin kurulmasının Rusya'nın Akdeniz'e inmesi anlamına geleceği, Avrupa kamuoyunun sırf romantik sebeplerle Yunanları desteklemelerinin ve bu saf tutumunun Rusların işini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Bu olayda Yunanları desteklemeyerek Osmanlı Devleti yanında saf tutan tek Avrupa devletinin Avusturya olduğu; Avusturya'nın Sırp İsyanı'nda da aynı tavrı takındığı, bu tavrın nedeni olarak Avusturya'nın da Osmanlı Devleti gibi çok uluslu bir yapıya sahip olması ve dolayısıyla milliyetçilik nedenli Balkan isyanlarının kendi ülkesine de sıçramasını engellemek düşüncesi ifade edilmiştir. Balkanlarda yerleşmiş bir Rusya'ya tahammülü olmayan ve çıkarları açısından bir Türk dostu olan Avusturya başbakanı Meternich'in bu tavrında yalnız kaldığı ve bu sebeple etkili olamadığı ifade edilmiştir. Yunan İsyanı'nın sebepleri izah edildikten sonra isyanın aşamalarına geçilmiş, bu bağlamda yapılan ince hazırlıkların bitmesinden sonra 1822 yılı başlarında, Dimitre İpsilanti adlı birinin liderliğinde Mora Yarımadası'ndaki Yunanların isyan ettikleri ve bağımsızlıklarını ilân ettikleri; padişah II. Mahmut ve Avusturya Başbakanı Meternich'in olayı protesto ederek, bu isyanın Kutsal Bağlaşmaya aykırı olduğunu belirttikleri vurgulanmıştır. Ancak Kutsal Bağlaşma üyelerinin kendi sözlerini, Avusturya dışında, hatırlamadıkları ve hemen Yunan bağımsızlığını tanıdıkları ifade edilmiştir¹²¹.

Osmanlı Devleti'nin, Mora İsyanı esnasında Arnavutluk'ta ayaklanan Tepedelenli Ali Paşa ile uğraştığı, bu âyanın Müslüman olmasına rağmen Yunanlara destek verdiği; Tepedelenli olayının sona ermesinden sonra Osmanlı Devleti'nin Mora üzerine yürüdüğü ve Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın da Osmanlı hükümetine Yunan İsyanı'nı bastırılması konusunda yardım ettiği belirtilmiştir. Bu yardımın nedeninin Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da bağımsızlaşmak amacı olduğu; zaten paşanın Mısır'da yarı bağımsız bir hayat sürdüğü ve padişaha, Yunan İsyanı'nı bastırması konusunda yardım ederse Mora ve Girit valiliklerinin de ona verileceği ve böylece gücünün daha da artacağı vurgulanmıştır¹²².

Osmanlı ve Mısır güçlerinin Mora İsyanı'nı kısa zamanda bastırdıkları, ancak bu olayın Avrupa kamuoyunda büyük tepki yarattığı, bu bağlamda, Akdeniz'de devriye gezen ortak bir İngiliz-Fransız-Rus donanmasının 1827 yılında Mora Yarımadası'nın Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı-Mısır

¹¹⁹ Şirin, a.g.e., s. 208.

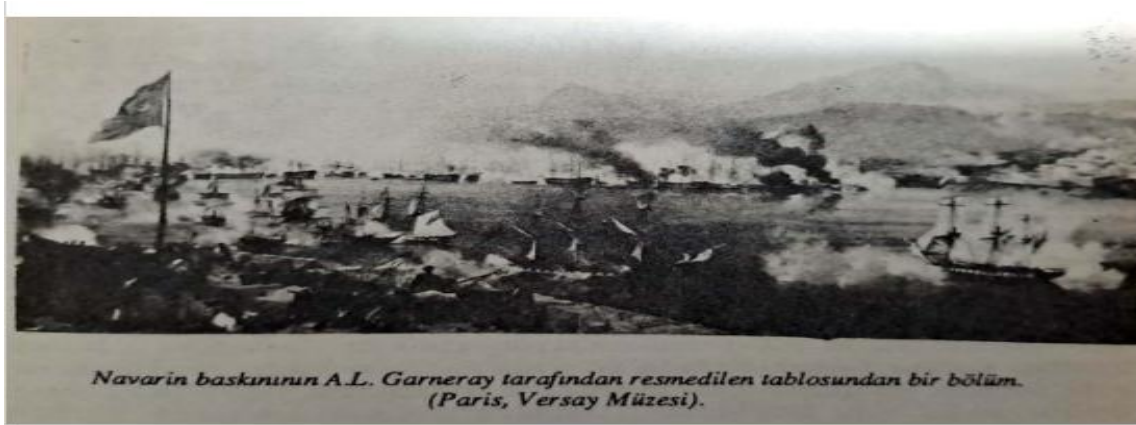
¹²⁰ Ahmet Mumcu, *Liseler İçin Tarih 3*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990, s. 142.

¹²¹ Mumcu, a.g.e., s. 142.

¹²² Mumcu, a.g.e., s. 142-143.

donanmasına, ortada hiçbir sebep bulunmazken ve aralarında bir savaş durumu olmadan ansızın saldırarak Osmanlı donanmasının imha ettiği aktarılmıştır (bkz. Görsel 5). Bu olaydan sonra Doğu Akdeniz’de Rusya’ya karşı koyacak ciddi bir deniz kuvvetinin kalmadığı, durumun ciddiyetinin İngilizler tarafından anlaşılmasına rağmen İngiliz kamuoyunun gözleri kapalı bir şekilde Yunanları desteklediği ve bu durumdan dolayı İngiltere’nin de bir şey yapamadığı ifade edilmiştir. Burada, Navarin olayının devletler arasındaki bütün kurallara aykırı olduğu, Rusya’nın ise bağımsız Yunanistan’ın kurulmasını mutlaka sağlamak istediği ve sonunda, bu amacı gerçekleştirmek ile Osmanlı Devleti’nin direncini kırmak için 1828 yılında XIX. yüzyılın ikinci Türk-Rus Savaşını başlattığı dile getirilmiştir¹²³.

Görsel 5. Navarin Baskını Resmeden Tablo¹²⁴

II. Mahmut’un 1826 yılında, Yunan İsyanı devam ettiği sırada, Yeniçeri Ocağı’nı kaldırdığı, yerine yeni bir ordu kurmaya çalıştığı, elde bulunan güçlerin de Mora’ya gönderilmesi nedeniyle Osmanlı ordusunun bu savaşa yeterince hazırlanamadığı ve Rus birliklerinin de bu durumdan yararlanarak tarihimizde ilk kez Balkanları aşarak Edirne’ye kadar geldikleri ifade edilmiştir. Rus ordusunun Doğu Anadolu’da da bazı başarılar kazanması üzerine Yunanistan’ın bağımsızlığı temelinde, 1829 yılında Edirne Barışı’nın imzalandığı ve böylece Avrupalılar ile Rusların amaçlarına ulaşarak Bağımsız Yunan Devleti’nin kurulduğu vurgulanmıştır. Son olarak, bu konu ile ilgili yapılan değerlendirme de, Osmanlı Devleti’nden tam bağımsız olarak ayrılan ilk milletin Yunanlar olduğu; devletin kurulduğu sırada Mora Yarımadası ile bu yarımadaının kuzeyinde yer alan küçük bir bölgeden ibaret iken uyguladığı sinsi taktiklerle sınırlarını genişletme fırsatı arayacağı belirtilmiştir¹²⁵.

Yıldız, Alptekin, Şahin ve Bostan’ın *Tarih 3*’te, “Yunan İsyanı” alt başlığında, “Yunan İsyanı’nın Sebepleri” yan başlığında, ilk olarak Rumların Osmanlı Devleti içindeki Hristiyan tebaa arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu ifade edilmiştir. Bazılarının tercümanlık gibi önemli devlet hizmetlerinde buldukları ve Eflak ile Boğdan beylerinin Fener Rum beyleri arasından seçildiği fakat bu ayrıcalıklı durumlarına rağmen Rumların, Rusya ile olan dînî, siyasî ve ticarî ilişkileri nedeni ile, Osmanlı Devleti’ne karşı tavır almaya başladıkları ifade edilmiştir. Bu tavır değişikliğinde Fransız İhtilâli’nin yeşerttiği milliyetçilik fikirlerinin Rumlar arasında yayılmasının da önemli bir payı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, Doğu Akdeniz ticaretini ellerinde bulunduran Rumların Yunanistan’da kendi emellerine hizmet edecek çok sayıda okul açtıkları ve XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rum aydınların Yunanistan’ın bağımsızlığını isteyen metinler yayınlamaya başladıkları dile getirilmiştir¹²⁶.

Yunan İsyanı’nı örgütleyen kurumun 1814 yılında Odesa’da, Rus çarının ve İstanbul Rum patriğinin himayesinde kurulan ve başında da Rus çarının harp yaveri Aleksandr İpsilanti’nin bulunduğu, Etniki

¹²³ Mumcu, a.g.e., s. 143.

¹²⁴ Mumcu, a.g.e., s. 143.

¹²⁵ Mumcu, a.g.e., s. 143-144.

¹²⁶ Hakkı Dursun Yıldız, Coşkun Alptekin, İlhan Şahin ve İdris Bostan, Tarih Lise 3, Servet Dağıtım, İstanbul 1990, s. 165-166.

Eteryacı Cemiyeti olduğu belirtilmiştir. Rumların, isyana hazır oldukları halde, Tepedelenli Ali Paşa'nın varlığının bu isyanı engellediği fakat Ali Paşa'nın bazı sebeplerle devlete isyan etmesi üzerine Rumların da bu fırsattan yararlanarak, 1820 yılında Eflak ve Boğdan'da isyanı başlattıkları aktarılmıştır. Yunanların, daha kalabalık oldukları Mora yerine bu yerlerde isyana kalkışmalarının nedeni olarak; Rusların yardımını sağlamak, Sırp, Romen ve Bulgarların da isyana katılmalarını sağlamak olduğu fakat beklediği yardımı alamayan İpsilanti'nin az sayıda bir Osmanlı ordusuna yenilerek Avusturya'ya sığındığı ifade edilmiştir¹²⁷.

“İsyanın Genişlemesi” yan başlığında, İpsilanti'nin başarısız olması üzerine bu defa 1821 yılında Mora Rumlarının ayaklandığı, millî ve dinî bir karakter kazanan isyanda Müslüman halk ve askerlerin öldürüldüğü, mallarının da yağmalandığı ifade edilmiştir. Ardından Rum ticaret gemilerinin silahlandırılarak Osmanlı donanmasına saldırdıkları, isyanı adalara yaymaya çalıştıkları aktarıldıktan sonra durumun önemini anlayan II. Mahmut'un suçluların cezalandırılmasını emrettiği, bunun üzerine isyanda rolü olduğu anlaşılan İstanbul patriği ve diğer suçluların idam edildikleri belirtilmiştir. İsyanın başında Avrupa devletlerinin isyana açıkça destek vermedikleri fakat kamuoyularının kesin olarak Yunanları desteklediği; isyanın bir Hristiyan-Müslüman mücadelesi olarak kabul edildiği ve bu durum üzerine birçok gönüllü Avrupalının Rum çetelere katıldıkları; Rusya'nın ise başlangıçta isyanı açıkça desteklediği fakat diğer devletlerin tavırları karşısında Osmanlı Devleti ile anlaşma yoluna gittiği ifade edilmiştir¹²⁸.

“Mehmet Ali Paşa'dan Yardım İstenmesi ve İsyanın Bastırılması” yan başlığında, Osmanlı hükümetinin bu isyanla başa çıkamadığı, bunun üzerine Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği; paşanın ise Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi şartıyla yardım edeceğini bildirdiği aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu isteklerini kabul etmesi üzerine Mehmet Ali Paşa'nın, oğlu İbrahim Paşa komutasında büyük bir donanma ile orduyu Mora'ya gönderdiği ve bu düzenli kuvvetlerin kısa sürede isyanı bastıracağı dile getirilmiştir. “Avrupa Devletlerinin İşe Karışması ve Navarin Olayı” yan başlığında, isyanın bastırıldığı esnada Rusya başta olmak üzere Avrupa devletlerinin araya girdikleri; İngiltere ile Rusya'nın Mehmet Ali Paşa'nın güçlü donanması ile Doğu Akdeniz'de bulunmasını istemedikleri ve bu bağlamda İbrahim Paşa'nın sözde haksızlıklarını görüşmek üzere toplandıkları belirtilmiştir. Bu toplantıda Yunanistan'ın, Osmanlı Devleti'ne vergi aracılığıyla bağlı bağımsız bir devlet olmasının kararlaştırıldığı fakat bu kararı Osmanlı Devleti'nin kabul etmemesi üzerine, 1827 yılında İngiltere, Fransa ile Rusya'nın, Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını bir baskınla yaktıkları dile getirilmiştir¹²⁹.

“1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı” alt başlığında, “Savaşın Sebepleri” yan başlığında, Osmanlı Devleti'nin Navarin olayı üzerine üç devletten tazminat istediği fakat bu üç devletinde buna pek yanaşmadıkları ve olayın suçunu Osmanlı kaptanlarına yükledikleri aktarılmıştır. İngiltere ile Fransa'nın Osmanlı Devleti ile savaş yapmak istemedikleri; İngiltere'nin İbrahim Paşa'nın güçlerini Mısır'a taşıdığı, Fransa'nın Mora'yı işgal ettiği, sadece Rusya'nın 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açtığı belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması ve yerine düzenli bir ordu henüz daha kuramadığı ayrıca donanmasında Navarin'de yakılması nedeniyle savaşa hazır olmadığı vurgulanmıştır. Bu sırada Rusya'nın, İran ile savaşını bitirerek güney sınırlarını güvenlik altına aldığı, İngiltere ile Fransa'nın ise amacının Yunan sorununu çözmek olduğu ileri sürülerek bu iki devletin tarafsızlığını sağladığı dile getirilmiş, Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi büyük bir sıkıntı içerisinde iken Rusya'nın savaşa tam olarak hazır olduğu ifade edilmiştir. Bu şekilde başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nın Rumeli ve Anadolu kıyılarında geçtiği; Tuna boylarının Ruslar tarafından ele geçirildiği, Silistre ile Edirne'nin Rus işgali altına girdiği; Doğu'da ise Kars, Erzurum, Ardahan'ın elden çıktığı ve bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin barış istemek zorunda kalarak taraflar arasında, 1829 yılında iki devlet arasında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı belirtilmiştir. Yunanistan'a bağımsızlık verilen

¹²⁷ Yıldız, Alptekin, Şahin ve Bostan, a.g.e., s. 166.

¹²⁸ Yıldız, Alptekin, Şahin ve Bostan, a.g.e., s. 166.

¹²⁹ Yıldız, Alptekin, Şahin ve Bostan, a.g.e., s. 167.

bu antlaşma ile ilgili, “Osmanlı Devleti’nin Küçük Kaynarca’dan sonra imzaladığı en ağır antlaşma” olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır¹³⁰.

Miroğlu ve Halaçoğlu’nun *Lise Tarih III*’te, “Yunan İsyanı” alt başlığında, Fatih’in İstanbul’u fethettikten sonra Fener Rum Patrikhanesi’ni açarak Hristiyanlar içerisinde Rum tebaaya özel bir yer verdiği; Rumların sanat, ticaret ve denizcilikle uğraştıkları, devlet memuru olma hakkına sahip oldukları aktarılmıştır. Yabancı dil bildikleri için Divan-ı Hümayun’da tercümanlık yapabildikleri ve Eflak-Boğdan bölgesine voyvoda olarak atandıkları vurgulanmıştır. Hatta XVIII. yüzyılda Rum Patrikhanesinin ve Fenerli beylerin Osmanlı idaresine önemli ölçüde etki yapar hale geldikleri ifade edilmiştir. Rusların da, özellikle Ortodoks tebaanın sözde koruyuculuğunu üstlenmesinden sonra, Rumlar üzerinde propagandaya başladıkları ve Rumları isyan konusunda daha da cesaretlendirdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca Fransız ihtilâlinin de Rumlarda milliyetçilik, bağımsızlık, milli birlik duygularını uyandırdığı, Yunanların açtıkları pek çok yoluyla etkiledikleri Rum gençlerinin Etniki Eteryia isminde gizli bir cemiyet kurdukları ve bu cemiyetin üyelerinin Osmanlı topraklarında birçok şube açarak Hristiyanları isyana hazırladıkları belirtilmiştir¹³¹.

Yunanlarda, yukarıda izah edildiği gibi isyan hazırlıkları devam ederken, bu sıralarda bazı iç meseleler nedeniyle Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa’nın ayaklandığı; Osmanlı Devleti’nin bu isyan ile uğraştığı sırada kendileri açısından zamanın uygun olduğunu düşünen eski Eflâk voyvodasının oğlu Fenerli Aleksandr İpsilanti’nin 1820 yılında Boğdan’a girdiği ancak isyana beklediği desteğin verilmediğini anlayan İpsilanti’nin ve isyancıların ezildiği ifade edilmiştir. Yunan İsyanı’nın 1821 yılında bu defa Mora Yarımadası’nda başladığı, Rum tüccarların ve Avrupa devletlerinin desteklediği isyanın 5-6 yıl devam ettiği; bunun üzerine padişahın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’dan yardım istediği, paşanın da oğlu İbrahim Paşa’yı Mora’ya yolladığı ve 1827 yılında isyanın Mısır ordusu tarafından bastırıldığı ifade edilmiştir¹³².

“1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı” alt başlığında, Yunan İsyanı’nın bastırılmasının Avrupa’da büyük yankılar meydana getirdiği; İngiltere, Fransa ile Rusya’nın isyancıları destekledikleri ve bu üç devletin isyana müdahale ederek bir Yunan devletinin kurulmasını istedikleri dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti’nin bu isteği reddetmesi üzerine üç devletin, Navarin’de bulunan Osmanlı ve Mısır donanmalarını yaktıkları, bir Fransız ordusunun Mora’yı işgal ettiği ve Rusya’nın ise Osmanlı Devleti’ne savaş açtığı dile getirilmiştir. Bu savaş esnasında Rusların Doğu’da Erzurum’u, Batı’da ise Edirne’yi işgal ettikleri; Osmanlı Devleti’nde ise bu sırada Yeniçeri Ocağı’nın çok az bir süre önce kaldırıldığı, yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye isminde bir ordu kurulma çalışmalarının devam edildiği vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti’nin, aleyhine oluşan bu durum üzerine, Rusya ile 1829 yılında Edirne Antlaşması’nı imzalamak zorunda kaldığı ve bu antlaşma ile Yunanistan’ın bağımsızlığını tanıdığı belirtilmiştir¹³³.

Deliorman’ın *Osmanlı Tarihi I*’de, “İsyanlar” alt başlığında, “b. Yunan İsyanı” yan başlığında, ilk olarak bağımsız Yunan devleti kurulma düşüncesinin Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra Ortodoksların hamiliği görevini üstüne alan Rusya tarafından ortaya atıldığı belirtilmiştir. Yunan bağımsızlığını sağlayabilmek amacıyla ilmî, edebî ve siyasî kuruluşların bu dönemde kuruldukları; bu bağlamda Rus çarının yaveri olan Rum kökenli Aleksandr İpsilanti’nin Rusların kurdurup himaye ettiği gizli ihtilâl kuruluşu Etniki Eteryia’nın başkanı olduğu ifade edilmiştir. Bu sırada Rus dışişleri bakanının da Rum asıllı olduğu vurgulanarak isyanın çıkmasındaki Rus etkisinin önemi daha güçlü bir şekilde vurgulanmaya çalışılmıştır¹³⁴.

Yunanların Fatih döneminden itibaren huzur ve refah içerisinde yaşadıkları; inançlarına, eğitimlerine, geleneklerine göre yaşamalarına kimsenin ses çıkarmadığı, ayrıca ticaret ve denizcilik faaliyetleri sayesinde zenginleştikleri aktarılmıştır. Fakat bütün bu rahat durumlarına rağmen Fransız İhtilâli ile

¹³⁰ Yıldız, Alptekin, Şahin ve Bostan, a.g.e., s. 168.

¹³¹ İsmet Miroğlu ve Yusuf Halaçoğlu, *Lise İçin Tarih III*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1991, s. 153.

¹³² Miroğlu ve Halaçoğlu, a.g.e., s. 154.

¹³³ Miroğlu ve Halaçoğlu, a.g.e., s. 154.

¹³⁴ Altan Deliorman, *Osmanlı Tarihi I*, Bayrak-Basın-Yayın Dağıtım, İstanbul 1995, s. 190-191.

yayılan milliyetçilik düşüncesinin Yunanlar üzerinde etkisini gösterdiği ve Rusya'nın kışkırtmalarının isyanın başlamasını hızlandırdığı ifade edilmiştir. İsyanın, papazların yönetiminde hızla genişlediği, Mora'nın asilerin eline geçtiği; burada 400 yıldan beri yaşayan Türklerin topluca "şehit" edildikleri; isyanı el altından teşvik eden İstanbul Ortodoks Patriği'nin Osmanlı Devleti'ne ihanetinin ortaya çıkarılmasından sonra idam edildiği ifade edilmiştir. İpsilanti'nin emri altındaki Rum gönüllülerle birlikte Boğdan'a gittikleri, kendileri gibi Ortodoks Eflaklıların da isyana katılacaklarını düşündüğü fakat asilerin Osmanlı ordusu önünde tutunamayarak kısa sürede dağıldıkları ve İpsilanti'nin Avusturya'ya kaçtığı belirtilmiştir. Yunan asilerinin, Avrupa'da kendilerinin eski Yunan medeniyetinin mirasçısı oldukları iddiası ile Türklerin aleyhinde yoğun bir propaganda yaptıkları; bu propagandanın özellikle Avrupa aydınlar üzerinde etki yaptığı ve bu sebeple isyanın bastırılmasının Avrupalı aydınlar arasında tepki ile karşılandığı vurgulanmıştır. Aynı yıllarda Arnavutluk'ta geniş bir etki alanı sahibi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyan etmesinin Yunan asilerinin yararına olduğu; böylece Osmanlı Devleti'nin hem Ali Paşa ile hem de Yunan asileri ile mücadele etmek zorunda kaldığı fakat sonunda her iki isyanın da bastırıldığı aktarılmıştır¹³⁵.

Milliyetçilik duygusunun ve ihtilâllerin yıkıcı etkisi karşısında İngiltere, Fransa, Prusya ile Avusturya'nın kendi aralarında anlaşarak Kutsal İttifak isminde bir birlik kurulduğu; buna göre Avrupa'nın herhangi bir tarafında isyan çıkması halinde bu isyanın ortak bir harekât ile bastırılması kararının alındığı dile getirilmiştir. Fakat bu karara Yunan İsyanı özelinde sadece Avusturya'nın uyduğu, diğerlerinin ise sözlerinde durmadıkları; hâlbuki bu tür isyan girişimlerinin artmasının Osmanlı Devleti gibi çok milletli bir sosyal yapıya sahip olan Rusya'nın da zararına olduğu vurgulanmıştır. Buna rağmen Rusya'nın isyanı desteklediği ve Avrupa kamuoyunun Yunan tarafını desteklediği aktarılmıştır¹³⁶.

II. Mahmut'un isyanla kolay başa çıkamayacağını anladığı, bunun üzerine Mısır'da çok güçlü bir durumda olan Vali Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği; onun da Mora ile Girit valiliklerinin kendisine verilmesi şartını öne sürdüğü ve Bâbüâlfî'nin bu şartı ister istemez kabul ettiği belirtilmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasında gönderilen düzenli birliklerinin Osmanlı güçleriyle beraber Mora İsyanı'nı bastırdıkları dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Yunan İsyanı'nı bastırmasının Yunanlara arka çıkan Avrupa devletleri tarafından hoş karşılanmadığı; bu bağlamda Rus, İngiliz ve Fransız ortak donanmasının, Navarin'de bulunan Osmanlı donanmasına ani bir baskın yaptığı dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu üç devlet ile savaş durumunda bulunmadığı ve bu sebeple üç devletin ortak donanması Navarin civarında görüldüğü zaman bunun bir dostluk ziyareti olduğunu sandığı belirtilmiştir. Bu baskın da Osmanlı donanmasının tamamen yok olduğu ve birçok Türk denizcisinin de şehit düştüğü belirtilmiştir. Rusya'nın Navarin baskınından kısa bir süre sonra görünüşte Rum isyancılarına yardımcı olmak, aslında topraklarını genişletmek amacıyla Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiği; Fransa'nın Mora'ya asker çıkardığı, İbrahim Paşa'nın Fransa ile bozuşmayı göze alamadığı için Mora'yı boşaltarak Fransa'ya teslim ettiği aktarılmıştır. Londra'da toplanan üç devletin delegelerinin bağımsız bir Yunan devletinin kurulması kararını aldıkları; Osmanlı Devleti'nin ise o esnada Rusya ile savaş halinde olduğu için bu karara boyun eğdiği, böylece 1829 yılında Yunan Prensiğinin kurulduğu dile getirilmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı fakat müttefik devletlerin bununla da yetinmeyerek antlaşmadan bir süre sonra Attika ile Eğriboz'unda Yunanlara verilmesini, Yunan Prensiğinin krallık haline getirilmesini talep ettikleri ve Osmanlı Devleti'nin bu talepleri kabul etmek dışında başka bir şansının kalmadığı ifade edilmiştir¹³⁷.

Kara'nın *Osmanlı Tarih I*'de, "Yunan İsyanı" alt başlığında, ilk olarak Rumların Osmanlı Devleti sınırları içinde yer alan Mora ve Ege adaları haricinde dağınık halde yaşadıkları, Osmanlı Devleti'nin adaletli ve hoşgörülü idaresinden faydalanarak geleneklerini, dil ve inançlarını korudukları ifade edilmiştir. Daha sonra Rumların diğer azınlık gruplara göre daha ayrıcalıklı oldukları; devlet yönetiminde görev almanın, Hristiyanlara kapalı olmasına rağmen onlara divan tercümanlığı, Eflak ve

¹³⁵ Deliorman, a.g.e., s. 191.

¹³⁶ Deliorman, a.g.e., s. 191.

¹³⁷ Deliorman, a.g.e., s. 192-193.

Boğdan voyvodaları gibi yüksek görevlerin verildiği belirtilmiştir. Rumların kıyı bölgelerde, şehirlerde, adalarda yaşadıkları; ticaret ve gemicilikle uğraştıkları ve bu sayede ekonomik olarak çok iyi durumda oldukları vurgulanmıştır. XVIII. yüzyılda Ruslarla olan iyi ilişkilerin Rumlar arasında bağımsızlık düşüncesinin yayılmasına neden olduğu ve 1768 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Mora kıyılarına gelen Rus donanmasının Mora'da bir ayaklanmanın başlamasına neden olduğu ifade edilmiştir. Rumlar arasında, bütün Avrupa'da olduğu gibi, 1789 Fransız İhtilâli'nin etkisiyle milliyetçilik akımının yayıldığı; Rusya'nın da bu milliyetçilik akımını Balkanlardaki amaçlarını gerçekleştirme çerçevesinde desteklediği aktarılmıştır. Bu sırada Batı Avrupa'da bilim ve sanat alanında meydana gelen gelişmeler sonucunda eski Yunan uygarlığına var olan hayranlık duygusunun giderek arttığı; birçok bilim adamı ve sanatçının etkisiyle Rumlara eski Yunanlıların torunları gözüyle bakılmaya başlandığı ifade edilmiştir. Bu sevginin sonucunda Avrupa'da Rumlara bağımsızlık kazandırılması çağrıları yapıldığı, aynı çevrelerde Yunan sevgisine karşılık, Türk düşmanlığının alabildiğince körüklendiği belirtilmiştir¹³⁸.

Rumların hazırlandıkları isyanı yönetmek amacıyla başkanlığını Rus çarının yaveri Aleksandr İpsilanti'nin yaptığı Etniki Eteryâ adlı gizli bir cemiyet kurdukları; Rumların isyana hazır olmakla beraber Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'dan çekindikleri için bir müddet harekete geçemedikleri aktarılmıştır. Tepedelenli Ali Paşa'nın bazı nedenlerden dolayı ayaklanması ve ardından idam edilmesinin Rumlara bekledikleri fırsatı verdiği ifade edilmiştir. Rumların ilk isyanının 1820 yılında Eflak'ta başladığı, Eflak halkının Rumlara yardım etmemesi nedeniyle isyanın çabuk bir şekilde bastırıldığı ve İpsilanti'nin Avusturya'ya kaçtığı belirtilmiştir. 1821 yılında Mora'da ikinci bir isyanın çıkarıldığı, papazlar tarafından yönetilen isyanın hızlı bir şekilde geliştiği; top yerleştirilen Rum ticaret gemilerinin isyanı adalara yaymaya çalıştıkları dile getirilmiştir. Rum isyanının Avrupa'da büyük ilgiyle karşılandığı, Rumlara yardımcı olmak amacıyla Avrupa'dan Mora'ya birçok gönüllülerin geldiği; İngiliz bankalarının asi Rum hükümetine büyük ölçüde para yardımında buldukları belirtilmiştir. Bu desteklerle büyüyen isyanı Osmanlı güçlerinin bastıramaması üzerine II. Mahmut'un Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği ve 1827 yılında Mora'ya gelen Mısır ordusunun isyanı kısa sürede bastırıldığı aktarılmıştır¹³⁹.

“1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı” alt başlığında, Mısır ordusu tarafından Yunan İsyanı'nın bastırılması üzerine İngilizler, Fransızlar ile Rusların işe karışarak, bu devletlerin Osmanlı Devleti'nden Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınmasını istedikleri fakat II. Mahmut'un, bu isteği kabul etmediği vurgulanmıştır. Bu durum üzerine üç devletin Yunanistan'ın bağımsızlığını zorla elde etmek için donanmalarını Mora kıyılarına gönderdikleri, Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı ve Mısır donanmalarını yaktıkları; Osmanlı Devleti'nin resmen savaş ilânı olmaksızın yapılan bu hareketin sebebini sorduğu ve üç devletten tazminat istediği aktarılmıştır. Ancak İstanbul'da görev yapan İngiliz, Fransız ve Rus elçilerinin, olayın suçunu Türk kaptanlarına yükledikleri; İngiltere ile Fransa'nın savaş istemedikleri, Rusya'nın ise 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş ilân ettiği belirtilmiştir. Rus ordusunun kısa sürede Eflak ve Boğdan'ı işgal ederek hızla Tuna'ya doğru ilerlediği, doğudan da taarruza geçerek Kars ve Ardahan'ı işgal ettiği; 1829 yılında Rus ilerleyişinin daha da hızlanarak Rusların doğuda Erzurum'a girdikleri, batıda Silistre'yi işgal ederek Edirne'ye kadar geldikleri ifade edilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1829 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı; bu antlaşma ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı aktarılmasından sonra Edirne Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra şartları en ağır antlaşma olması ile önem taşıdığı değerlendirilmiştir¹⁴⁰.

Güneş ve Özbek'in *Lise Tarih 2*'de, “Yunan İsyanı (Megalo İdea)” alt başlığında, ilk olarak Yunanların bağımsızlık hareketlerinin II. Mahmut döneminde başlamış olmasına karşın, isyanın düşünsel çalışmalarının III. Selim döneminde kendini göstermeye başladığı belirtilmiştir. Daha sonra Fransızların yedi Yunan adasını ele geçirerek bu adalarda ulus düşüncesini kendi siyasetlerine hizmet etmek için Yunanlar arasında yaymaya çalıştıkları; Rusların da Bizans İmparatorluğu'nu yeniden

¹³⁸ Kemal Kara, Osmanlı Tarihi 1, Önde Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 171.

¹³⁹ Kara, a.g.e., s. 171-172.

¹⁴⁰ Kara, a.g.e., s. 172-173.

kurmak istedikleri belirtilmiştir. Rumların Akdeniz ticaretini ellerine geçirerek Batı ile ticarî ilişkilere giriştikleri; ulusçuluk fikrini benimseyen Rumların da özgür ve bağımsız olmak istedikleri ve zengin Rumların Batıda eğitim görmesini sağladıkları çocuklarının da bu düşüncenin yayılmasında büyük bir çaba gösterdikleri dile getirilmiştir. Rumların, bu çabanın bir ürünü olarak, 1814 yılında sözde Hristiyanların eğitim ve öğretimi ile ilgilenen Etniki Eteryia Cemiyeti'ni kurdukları ancak bu cemiyetin esas amacının dışarıdan aldıkları destekle Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak olduğu ve bu cemiyetin başkanlığını Rus çarının yaveri Aleksandr İpsilanti'nin yaptığı ifade edilmiştir. Tepedelenli Ali Paşa'nın Rumlardaki bu hazırlıkların farkına vardığı, bu yönde hükümeti bilgilendirdiği fakat onun bu tutumunun vezirlikten alınmasına neden olduğu; Tepedelenli'nin bu duruma isyan etmesinden yararlanmak isteyen Rumların 1820 yılında Eflak ile Boğdan'da isyan ettikleri ve bu isyanın kısa sürede bastırıldığı belirtilmiştir¹⁴¹.

Mora'da 1821 yılında başlayan isyanın daha yıkıcı olduğu belirtilerek bunun sebebinin ise ayaklanmaya batılı devletlerin de yardım etmesi gösterilmiştir. İsyanın Mısır ordusunun yardımı ile bastırıldığı fakat bu durumun Avrupa kamuoyunda büyük bir tepki ile karşılandığı; Akdeniz'de bulunan İngiliz, Fransız, Rus donanmasının ortak hareket ederek 1827 yılında Mora'nın Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını yaktıkları aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin devletler arası bütün kurallara aykırı bu harekete karşı ödenek istediği ancak bu isteğin kabul edilmediği ve bir de Rusların Osmanlı Devleti'ne savaş açtığı ifade edilmiştir. Ardından, Akdeniz'de bu olaylar olurken II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdığı ve yerine yeni bir ordu kurma girişimlerine başladığı, elde bulunan ordunun da Mora'ya gönderildiği ve bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nin savaşa hazırlıksız girdiği vurgulanmıştır. Rusya'nın da Osmanlı Devleti'nin bu durumundan faydalanarak Edirne'ye kadar geldiği ve 1829 yılında Ruslarla imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı belirtilmiştir¹⁴².

2.1.5. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı Dönemi'nde Lise Tarih Ders Kitaplarında Yunan İsyanı

Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı Dönemi'nde, Turan, Genç, Çelik, Genç ve Türedi'nin Ortaöğretim Tarih 10'da, "Yunan İsyanı (Megali İdea)" yan başlığında, incelenen diğer tarih ders kitaplarında olduğu gibi ilk olarak Rumların azınlıklar içinde en çok ayrıcalığa sahip olan olan millet oldukları vurgulanmıştır. Daha sonra Fatih döneminden itibaren Osmanlı Devleti'ne bağlı oldukları, dil ve dinlerinde özgür oldukları ve Osmanlı Devleti'nde yabancı dil bilen Rumların, tercümanlık gibi devlet hizmetlerinde görevlendirildikleri aktarılmıştır¹⁴³.

Avrupa devletlerinin Rumları Rönesans ile tanıdıklarından dolayı eski Yunan uygarlığının torunları olarak kabul ettikleri; onlara, Helen Çocukları nitelemesinde bulunarak sempati besledikleri; bu durumun Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilediği ve Fransız İhtilâli'nin de etkisiyle Osmanlı Devleti'nde Sırplardan sonra ikinci ayaklanmanın Rumlar tarafından çıkarıldığı ifade edilmiştir. Burada incelenen diğer tarih ders kitaplarından farklı olarak Rum İsyanı'nın sebepleri maddeler halinde verilmiştir. Bu sebepler; Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı, Megali idea, Avrupalıların kışkırtmaları, Rum aydınların faaliyetleri olarak belirtilmiştir. Rumların ilk isyanlarının Rusların yardımıyla 1820 yılında Eflak'ta başladığı, bu isyanın başarılı olamaması üzerine Mora'da tekrar isyan ettikleri; birçok yerde kiliselerin silah depoları haline getirildiği ve Mora'daki Müslüman halkın isyancılar tarafından katledildiği üzerinde durulmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu isyanı bastırma çabalarının Avrupa devletleri tarafından tepki ile karşılandığı ve Avrupa'nın birçok yerinden Mora'ya, Rumlara yardım etmek amacıyla, gönüllüler geldiği vurgulanmıştır¹⁴⁴.

II. Mahmut'un Yunan İsyanı'nı kendi çabaları ile bastıramayacağını anlayarak Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği; Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi karşılığında paşanın yardım isteğini kabul ettiği, İbrahim Paşa komutasında bir donanmayı Mora'ya göndererek isyanı

¹⁴¹ Ahmet Güneş ve Süleyman Özbek, Lise Tarih 2, Tutibay Yayınları, İstanbul 2004, s. 81-82.

¹⁴² Güneş ve Özbek, a.g.e., s. 82.

¹⁴³ Vicdan Turan, Celal Genç, Mehmet Çelik ve Şenol Türedi, Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf, MEB Devlet Kitapları, Ankara 2014, s. 164.

¹⁴⁴ Turan, Genç, Çelik ve Türedi, a.g.e., s. 164.

bastırdığı fakat Yunan sorununun bitmediği ifade edilmiştir. Burada bir etkinlik kapsamında (bkz. Görsel 6) İngiliz şairi Lord Byron'un Yunan İsyanı'na verdiği destek ile Yahya Kemal Beyatlı'nın Lord Byron'a atıfta bulunarak hüznü bir üslûpla Balkanların kaybedilmesi hakkında yazdığı şiir üzerinden öğrencilere, Yunan İsyanı ve Balkanların kaybedilmesi hakkında iki soru sorulmuştur¹⁴⁵.

Görsel 6. Lord Byron ve Yahya Kemal Beyatlı¹⁴⁶

İngiliz şairi Lord Byron dahi 1823'te Rumları desteklemek için Yunanistan'a geldi. Şiirleriyle ve yazılarıyla Yunanlıların sevgi ve sempatisini kazandı. *Don Juan* adlı eserinde İngiltere, Rusya ve Osmanlı Devleti'ndeki soyluların yaşamını anlatan şair, ateşli bir hastalığa yakalanarak savaşa katılmadan öldü (1824).

Önlü şairimiz Yahya Kemal aşağıdaki şiirinde Balkanların Osmanlı'nın elinden çıkmasından yıllar sonra Lord Byron'a da atıfta bulunarak hüznü şöyle bahseder:

"Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı Byron'u bedbaht eden melal!
Gezdim o yaşta dağları, hülyam içinde lal...
Aldım Rakofça kırtarının hür havasını,
Duydum akıncı cedlerinin ihtirasını,
Her yaz, şimale doğru asırlarca bir köşü...
Bağrında bir akis gibi kalmış uğultulu.
Mağlupken ordu, yası dururken bütün vatan,
Rüyama girdi her gece bir fatihane zan."

Y. Kemal BEYATLI

1. Avrupalı sanatçıların Yunan İsyanı'na destek vermelerinin nedenleri neler olabilir?
2. Yahya Kemal'in şiirinden yola çıkarak Balkan topraklarının kaybedilişinin Türk toplumu üzerindeki etkileri hakkında neler söylenebilir?

Bu şekilde Avrupa'nın Yunan İsyanı'na verdiği destek izah edildikten sonra İngiltere, Fransa, Rusya'nın kendi çıkarlarını gözeterek Osmanlı Devleti'nden Yunanistan'a özerklik verilmesini istedikleri; Osmanlı Devleti'nin ise bu isteği kendi iç işlerine karışmak olarak kabul ederek red ettiği, bunun üzerine üç devletin isteklerini zorla kabul ettirebilmek amacıyla Osmanlı Devleti'ne savaş açarak Navarin'deki Osmanlı donanmasını yaktıkları ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu olay sonucunda üç devletten zararın karşılanmasını talep ettiği fakat bu talep kabul edilmemek ile beraber, Rusya'nın bu talebe cevabının Osmanlı Devleti'ne savaş açmak olduğu ifade edilmiştir. Rusya'nın savaş ilân ettiği sırada Osmanlı Devleti'nin kısa süre önce Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdığı, yerine yeni bir ordu kurduğu fakat bu ordunun henüz savaşa hazır olmadığı, donanmasının Navarin'de yakıldığı bilgileri aktarıldıktan sonra Rusya'nın bu durumdan faydalanarak, batıda Edirne'yi, doğuda Erzurum ile Kars'ı işgal ederek Trabzon'a doğru ilerlediği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin, başka çıkar yol olmadığını anlayarak, 1829 yılında Prusya'nın aracılığıyla Rusya ile Edirne Antlaşması'nı imzaladığı ve bu antlaşma ile Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıdığı dile getirilmiştir¹⁴⁷.

Yunan İsyanı'nın bağımsızlıkla sonuçlanmasının Osmanlı Devleti'ne etkileri olarak Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık elde eden ilk azınlık olduğu, bu durumun Osmanlı hakimiyetindeki diğer azınlıklara emsal teşkil ettiği, Eflak-Boğdan ve Sırbistan'a özerklik verilmesinin Balkanlardaki Osmanlı Devleti hakimiyetinin tamamen kaybolmasına yol açtığı belirtilmiştir. Devamında bu şartlara sahip olan Edirne Antlaşması'nın Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzalanan en ağır koşullu antlaşma olduğu ve ayrıca bu antlaşmanın Mora'nın kaybedilmesi ile beraber Osmanlı Devleti'nde Mehmet Ali Paşa meselesini ortaya çıkardığı ifade edilmiştir. Konunun sonunda ise öğrencilere metin içindeki önemli noktaların irdelenmesini amaçlayan "Yunan isyanı sonra çıkmasına rağmen Yunanlıların Sırlardan önce başarılı olmasının sebepleri neler olabilir?" sorusu yöneltilmiştir¹⁴⁸.

Tüysüz'ün *Ortaöğretim Tarih 10*'da, ilk olarak Rumların Osmanlı toplumu içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip oldukları, genel olarak deniz ticareti ile uğraştıkları için rahat bir yaşam sürdükleri;

¹⁴⁵ Turan, Genç, Çelik ve Türedi, a.g.e., s. 165.

¹⁴⁶ Turan, Genç, Çelik ve Türedi, a.g.e., s. 165.

¹⁴⁷ Turan, Genç, Çelik ve Türedi, a.g.e., s. 165.

¹⁴⁸ Turan, Genç, Çelik ve Türedi, a.g.e., s. 166.

onlarında diğer gayrimüslim tebaa gibi din ve inanç özgürlüğünden faydalanarak dillerini de özgürce konuşabildikleri vurgulanmıştır. Ayrıca, diğer gayrimüslim tebaadan farklı olarak devlet hizmetinde bulunarak tercümanlık görevi ile Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına atandıkları üzerinde durulmuştur. Rumların ellerinde bulundurdukları imtiyazlı mevkilerine rağmen XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Yunanistan'ın bağımsızlığı için faaliyetlere başladıkları, diğer yandan da Megali İdea olarak isimlendirilen Bizans İmparatorluğu'nu canlandırma ülküsü etrafında toplandıkları ve aynı gayeye sahip olan Rusya ile Avusturya'dan da destek aldıkları belirtilmiştir. Rumlar arasında Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımının yayılmasıyla Yunanistan'ın bağımsızlığı fikrinin daha da güçlendiği; Rum aydınları tarafından işlenen bu fikrin Avrupalılar tarafından da sempati ile karşılandığı belirtilmiştir. Avrupalıların bu fikre sempati beslemelerinin nedeni olarak, kendilerinin vardığı gelişmişlik seviyesini eski Yunan medeniyetine borçlu olduklarını düşünmelerinin sonucunda bu medeniyete büyük bir hayranlık ve ilgi duymaları gösterilmiştir. Avrupalıların belirtilen bu sebeplerden dolayı Rumları bağımsızlık mücadelesi başlatmaları için teşvik ettikleri ve onları siyasal alanda da destekledikleri vurgulanmıştır¹⁴⁹.

Yunan İsyanı'nın 1814 yılında kurulan Filik-i Eterya Cemiyeti (Dostluk Derneği) tarafından başlatıldığı, Rus çarının yaveri olan Aleksandr İpsilanti'nin kurucusu olduğu derneğin amacının Osmanlı idaresi altındaki Rumları isyan ettirmek olduğu belirtilmiştir. 1894 yılında Etnik-i Eterya (Millî Dernek) adını alacak olan Filik-i Eterya Cemiyeti'nin önemli merkezlerde şubeler açarak bağımsızlık fikrini Rumlar arasında yaymaya çalıştığı ifade edilmiştir. Cemiyetin başkanı İpsilanti'nin, ilk isyanı 1820 yılında, Rusya'dan daha kolay yardım alabileceğini ümit ederek, Eflak'ta başlattığı fakat beklediği yardımın gelmemesi üzerine Osmanlı kuvvetleri karşısında tutunamayarak Avusturya'ya kaçtığı aktarılmıştır. 1821 yılında Mora'da, öncülüğünü Ortodoks din adamlarının yaptığı ve İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesinin de desteklediği, Yunan İsyanı'nın tekrar başladığı ve bu defa isyanın kısa sürede büyüdüğü ifade edilmiştir. Aynı günlerde Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın ayaklanması sonucunda bölgede asayişin tamamen bozulduğu; bu durumdan faydalanan Rumların, Avrupa devletlerinden aldıkları destekle, Mora'nın önemli büyük kısmını ve bazı Ege adalarını ele geçirdikleri aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin ayaklanmayı bastırmakta yetersiz kalması üzerine Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği, onun da kendisine Mora ile Girit valiliklerinin verilmesi şartıyla yardım edebileceğini bildirdiği ve bu isteğin kabul edilmesinden sonra Mehmet Ali Paşa'nın, oğlu İbrahim Paşa komutasındaki donanmasını göndererek Mora İsyanı'nı bastırdığı belirtilmiştir¹⁵⁰.

Fakat Mehmet Ali Paşa'nın Yunan İsyanı'nı bastırmasının ardından Doğu Akdeniz'de gücünü arttırmasının, İngiltere tarafından kaygıyla karşılandığı; kendisini Ortodoksların koruyucusu olarak gören Rusya'nın da isyanın bastırılması sonucunda öfkelenildiği ve bu üç devletin aralarında anlaşarak Osmanlı Devleti'ne siyasî baskı yapmaya başladıkları aktarılmıştır. Üç devletin, baskılarının sonuç vermemesi üzerine 1827 yılında Mora kıyılarında Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı-Mısır donanmasını yaktıkları; Osmanlı Devleti'nin bu olay üzerine üç devletten tazminat ile Yunan sorununa karışmamalarını istediği vurgulanmıştır. Ancak İngiltere ile Fransa'nın bu isteğe Rumlara destek vermeye devam ederek; Rusya'nın ise 1828 yılında savaş açarak karşılık verdiği değerlendirilmesi yapılmıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlaması üzerine Rus kuvvetlerinin Edirne'yi ele geçirek İstanbul'a doğru yürüdükleri; başka bir Rus ordusunun ise Kafkasya üzerinden Doğu Anadolu'ya girerek Kars ve Erzurum'u işgal ettiği, Osmanlı Devleti'nin bu taarruzları durdurmakta başarılı olamayınca Prusya aracılığıyla barış istediği ve 1829 yılında Edirne Antlaşması'nın imzalandığı ifade edilmiştir. Bu antlaşma ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanındığı belirtilmiş, bu antlaşma sonucunda Yunanistan'ın kurulması ile beraber Osmanlı Devleti'nde ilk defa kendi sınırları içerisinde yaşayan azınlıklardan birinin bağımsızlığını kazandığı ifade edilmiştir. Daha sonra bu durumun diğer Balkan milletlerini de bağımsızlıklarını kazanma konusunda cesaretlendirdiğini ve bu şekilde Osmanlı

¹⁴⁹ Sami Tüysüz, Ortaöğretim Tarih 10, Tuna Matbaacılık, Ankara 2016, s. 160-161.

¹⁵⁰ Tüysüz, a.g.e., s. 161.

Devleti'nin Avrupa topraklarındaki hâkimiyetini kaybetme sürecine girdiği şeklinde değerlendirme yapılmıştır¹⁵¹.

Ortaöğretim *Tarih 11*'de, "*Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Kurulması*" alt başlığında, Yunan bağımsızlık hareketinin Fransız İhtilâli ile yayılan milliyetçilik akımı sonucunda ortaya çıktığı belirtilmiştir. Yunan İsyanı'nı hazırlayan örgütün 1814 yılında Rusya'nın Karadeniz'deki önemli liman şehri Odesa'da Rum tüccar ve politikacılardan oluşan bir grup tarafından kurulan Filiki Eteria (Dostluk Derneği) isminde gizli bir örgüt olduğu ifade edilmiştir. Bu örgütün faaliyetleri sonucunda, 1821 yılında ilk olarak Eflak ve Boğdan'da ardından ise Mora'da Yunan İsyanlarını çıktığı belirtilmiştir. Mora İsyanı'nın hızlı bir şekilde ilerlediği, adalara da sıçradığı; isyan sırasında Mora'da yaşayan 50.000 Müslümanın ya kaçtığı ya da Rumlar tarafından katliama maruz kaldığı vurgulanmıştır. İsyan da özellikle Rusya'nın etkin bir rol oynadığı, Fener Rum Patrikhanesi'nin ve Avrupalı devletlerin de menfaatleri doğrultusunda Rumlara her türlü maddî ve manevî yardımda buldukları ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin, isyanın yayılması üzerine, ayaklanmayı bastıramayacağını anladığı, bu durum üzerine 1824 yılında Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istediği; düzenli bir ordu ile güçlü bir donanmaya sahip olan Mehmet Ali Paşa'nın, Girit ve Mora valiliklerinin kendisine verilmesi şartıyla bu isteği kabul ettiği belirtilmiştir. Mısır ordusunun 1825 yılından itibaren Osmanlı ordusu ile beraber hareket ederek kısa sürede büyük başarılar kazandığı, isyanı bastırdığı fakat bu durumun İngiltere, Fransa, Rusya'yı rahatsız ettiği ve 1827 yılında bu üç devletin Londra Protokolü'nü imzaladıkları ifade edilmiştir. Bu protokole göre, ilk olarak asillerle Osmanlı Devleti arasında ateşkes imzalanacağı, ardından bağımsız bir Yunan devletinin kurulacağını ilân edileceği aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu kararı kabul etmediğini bildirmesi üzerine 20 Ekim 1827 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rus donanmasının, Navarin'de bulunan Osmanlı-Mısır donanmasına bir baskın düzenleyerek donanmayı imha ettiği (bkz. Görsel 7) ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan ettiği belirtilmiştir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı ifade edilmiştir¹⁵².

¹⁵¹ Tüysüz, a.g.e., s. 161.

¹⁵² Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Özgür Bağcı, Ferhat Bildik, Kazım Şahin, Leyla Şafak, Murat Ardıç, Süleyman Yıldız ve Yasemin Ardıç, Ortaöğretim Ders Kitabı Tarih 11, Devlet Kitapları, Ankara 2022, s. 99-100.

Görsel 7. Navarin Baskını Resmeden Tablo¹⁵³

Yunan İsyanı kitabın başka bir ünitesi içerisinde, “*Yunan İsyanı (1820-1829)*” alt başlığında, Yunanistan’da Osmanlı Devleti’nden ayrılarak bağımsız bir devlet kurma fikrinin Rusya ile Fransa tarafından yayıldığı; bu devletlerin Osmanlı ülkesindeki menfaatleri doğrultusunda azınlıkların bağımsızlık hareketlerini destekledikleri ve Osmanlı’nın yıkılmasını hızlandırmak istedikleri ifade edilmiştir. Daha sonra, Rusya’nın 1815 Viyana Kongresi’nden güçlenerek çıktığı, Yunanistan’daki milliyetçilik duygularını alabildiğine kıskırttığı ve 1821’de Mora’da çıkan isyanda da başrol oynadığı vurgulanmıştır. Burada “yorumlayalım” etkinliğinde Oral Sander’in *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e* adlı kitabından “*İngiltere’nin Yunanistan Politikası*” başlıklı bölümden bir parça alıntılanarak, öğrencilere yorumlamaları için “İngiltere niçin Rusya’nın Doğu Akdeniz’a inmesini engellemek istemiş olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Mora İsyanı’nın büyümesi üzerine Osmanlı Devleti’nin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’dan yardım istediği, Mısır Valisinin de verdiği destek ile isyanın direncinin kırıldığı; Yunanların zor durumda kalmaları üzerine 1827 yılında İngiltere, Fransa ve Rusya’nın ortak donanmasının Navarin’de bulunan Osmanlı donanmasını yaktıkları belirtilmiştir. Ayrıca, 1828 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 1829 yılında Edirne Antlaşması’nın imzalandığı, bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’nin Yunanistan’ın bağımsızlığını tanıdığı aktırılarak Yunan İsyanı’nın (bkz. Görsel 8) etkileri hakkında Yunanistan’ın kurulmasının Osmanlı Devleti’nin dağılmasının başlangıcı olduğu, çünkü Yunanistan’ın bağımsız olmasının çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti içerisindeki bağımsızlık çalışmaları için bir örnek teşkil ettiği şeklinde değerlendirme yapılmıştır. Konunun sonunda, öğrencilerin konuyu ne kadar öğrendiklerini tespit edebilmek için, “cevaplayalım” etkinliği kapsamında, “Milliyetçilik akımıyla meydana gelen isyanların Osmanlı Devleti’ne etkileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir¹⁵⁴.

¹⁵³ Yüksel vd., a.g.e., s. 129.

¹⁵⁴ Yüksel vd., a.g.e., s. 129.

Görsel 8. Yunan İsyanı'nı Resmeden Tablo¹⁵⁵

Sonuç

Bu çalışma kapsamında incelenen tarih ders kitaplarında, II. Mahmut dönemi olayları içerisinde en geniş olarak anlatılan konu Yunan İsyanı'dır. Bu durumun nedeni olarak şu etkenler gösterilebilir: İsyanın, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü başlatan olay şeklinde algılanması, Osmanlı Devleti'nden isyan ederek ayrılan ilk milletin Yunanlar olması, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına giden süreçte yine Yunanlarla mücadele edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran kadronun büyük oranda Balkan kökenli olması ve bu kadroda Balkan isyanlarının yarattığı sarsıntı. Bu sebeplerden dolayı Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nden Yapılandırmacı Eğitim Dönemi'ne kadar incelenen tarih ders kitaplarında Yunan İsyanı bir ders kitabı için çok geniş sayılabilecek bir şekilde yer almıştır. İncelenen tarih ders kitaplarında bu isyan sırasında Mora Türklerine karşı gerçekleşen katliamın fazla yer almadığı tespit edilmiştir. Sadece Türk Tarih Tezi'ne Hazırlık Dönemi'nde, Türk katliamına az da olsa yer verilmiş fakat daha sonraki dönemlerde fazla üzerinde durulmamıştır.

İncelenen tarih ders kitaplarının tamamında Yunan İsyanı'nın başarılı olmasında; Rus desteği ve o dönemde Avrupa'da oluşan Yunan hayranlığının ve bu hayranlığın sonucunda meydana gelen maddî ve manevî destek etken gösterilmiştir. İncelenen tarih ders kitaplarında Yunan İsyanı ile ilgili genel olarak bazı şablonlar fazla değişime uğramadan yer almıştır. Bu şablonları şu şekilde ifade edebiliriz:

- Yunanların Fatih döneminde Osmanlı Devleti hakimiyetine girdikten sonra devlet nezdinde diğer Hristiyan milletlere göre ayrıcalıklı bir konumda oldukları, bu ayrıcalık sayesinde zenginleştikleri,
- Yunanların devletin her bölgesinde buldukları, ancak sadece Mora, Teselya ve Adalarda yoğun ya da çoğunluk oldukları,
- Yunan İsyanı'nın çıkmasında Rusların Ortodoks birlikteliğini kullanarak Yunanları kışkırtmaları ve Fransız İhtilâli'nin yaydığı milliyetçilik düşüncesinin etkili olduğu,
- Etnik-i Eteryâ Cemiyeti'nin isyanın plânlayıcısı ve başlatıcısı olması ve bu cemiyetin gizli başkanının Rus çarının olması,
- Yunan İsyanı'nın ilk Eflak ve Boğdan'da başlaması fakat bu isyanın başarısız olmasının nedeni olarak Yunanlarla aynı millettendirken olmayan Romen halkının isyana destek vermemesi. Fakat Mora'da başlayan isyanın başarılı olmasının nedeninin bölge halkının çoğunluğunun Yunan olması ve böylece isyanın "millî bir karakter" kazanması,
- Osmanlı Devleti'nin Yunan İsyanı'nı bastıramaması üzerine Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemesi.
- Yunanların Osmanlı Devleti'nden ayrılan ilk azınlık millet olması.

¹⁵⁵ Yüksel vd., a.g.e., s. 129.

Kaynakça

- AHMED REFİK, Muhtasar Türkiye Tarihi. Kütüphane-i Hilmi, İstanbul 1924.
- AKŞİT, Niyazi, Tarih Lise III. Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.
- ALİ REŞAD, Asrı Hazır Tarihi. Milli Matbaa, İstanbul 1926.
- ATSIZ, Bedriye-ORAN, Hilmi, Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar, İnkılâp Kitabevi. İstanbul 1956.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, ÇAKMAK, Ebru Kılıç, AKGÜN, Özcan Erkan, Karadeniz, ŞİRİN ve Demirel, Funda, Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi, Ankara 2020.
- DELİORMAN, Altan, Osmanlı Tarihi I, Bayrak Basın-Yayın-Dağıtım, İstanbul 1995.
- DELİORMAN, Altan, Osmanlı Tarihi II.: Bayrak Basın-Yayın-Dağıtım, İstanbul 1999.
- DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı ve DEMİRCİOĞLU, Ebru (Ed.), Türkiye’de Tarih Eğitimi Araştırmaları El Kitabı, Pegem Akademi, Ankara 2017.
- GÜNEŞ, Ahmet-Özbek, Süleyman, Lise Tarih 2, Tutibay Yayınları, İstanbul 2004.
- HAMİT- MUHSİN, Türkiye Tarihi, Devlet Matbaası, İstanbul 1930.
- KARA, Kemal, Osmanlı Tarihi 1, Önde Yayıncılık, İstanbul 1999.
- KARA, Kemal, Osmanlı Tarihi 2, Önde Yayıncılık, İstanbul 1997.
- KARAL, Enver Ziya, Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi, Maarif Basımevi, İstanbul 1957.
- TÜRK TARİH TETKİK CEMİYETİ, Tarih I Tarihtenevelki Zamanlar ve Eski Zamanlar, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.
- TÜRK TARİH TETKİK CEMİYETİ, Tarih III Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı Tarihi, Devlet Matbaası, İstanbul 1931.
- YÜKSEL Erol, KAPAR Mehmet Ali, BAĞCI Özgür, BİLDİK Ferhat, ŞAHİN Kazım, ŞAFAK Leyla, ARDIÇ Murat, YILDIZ Süleyman ve ARDIÇ Yasemin, Ortaöğretim Ders Kitabı Tarih 11, Devlet Kitapları, Ankara 2022.
- KORAY Enver, Tarih III Yeni ve Yakın Çağlar. İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1951.
- MANSEL Arif Müfid, BAYSUN Cavit ve KARAL Enver Ziya (1942). Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi. Maarif Matbaası, İstanbul 1942.
- MİROĞLU İsmet-HALAÇOĞLU Yusuf, Lise İçin Tarih III, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1991.
- MUMCU Ahmet, Liseler İçin Tarih 3, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1990.
- OKTAY Emin, Tarih Lise III. Atlas Yayınevi, İstanbul 1964.
- OKTAY Emin, Tarih Lise III. Atlas Yayınevi, İstanbul 1973.
- ÖZTAŞ Sezai (2009). “Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 2, (2009), s. 94-107.
- ÖZTUNA Yılmaz, Tarih III. MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1976.
- PAMUK Akif, Kimlik ve Tarih Kimliğinin İnşasında Tarihin Kullanımı, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2019.
- ŞİRİN Veli, Tarih Lise III, Gendaş A.Ş, İstanbul 1986.
- TURAN Vicdan, GENÇ Celal, ÇELİK Mehmet ve TÜREDİ Şenol, Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf, MEB Devlet Kitapları, Ankara 2014.
- TÜYSÜZ Sami, Ortaöğretim Tarih 10, Tuna Matbaacılık, Ankara 2016.YILDIRIM Ali-ŞİMŞEK Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.
- YILDIZ Hakkı Dursun, ALPTEKİN Coşkun, ŞAHİN İlhan ve BOSTAN İdris, Tarih Lise 3, Servet Yayın-Dağıtım, İstanbul 1990.
- YÜKSEL Erol, KAPAR Mehmet Ali, BAĞCI Özgür, BİLDİK Ferhat, ŞAHİN Kazım, ŞAFAK Leyla, ARDIÇ Murat, YILDIZ Süleyman ve ARDIÇ Yasemin, Tarih 11, Devlet Kitapları, Ankara 2022.